

Andrzej B. Krupa

Nauczanie religii na terenie parafii sztumskich w latach 1945-2000

Studia Elbląskie 4, 91-133

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NAUCZANIE RELIGII NA TERENIE PARAFII SZTUMSKICH W LATACH 1945–2000¹

Treść: — I. Wstęp. — II. Organizacja nauczania katechetycznego. 1. podział parafialny. 2. Sieć punktów katechetycznych. 3. Źródła finansowania punktów katechetycznych. 4. Rok katechetyczny. — III. Katecheci i uczniowie. 1. Obsada nauczycieli religii. 2. Wykształcenie, doksztalcenie i wynagrodzenie nauczycieli religii. 3. Frekwencja na katechezie, wyniki nauczania. 4. Nadzór nad nauczaniem lekcji religii. — IV. Zakończenie. — Zusammenfassung.

I. WSTĘP

Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, tworząc struktury nowej władzy na terenach Polski wyzwolanych od okupacji niemieckiej, umożliwił początkowo rozwój życia religijnego. Zorganizowana na nowo z wielkim trudem katechizacja w szkołach zaczęła jednak napotykać na różnorakie utrudnienia i ograniczenia ze strony władz. Forsowano bowiem opinię, iż szkoła powinna kształtować tzw. naukowy pogląd na świat. Stopniowa realizacja przez państwo polityki ateizacyjnej spowodowała usunięcie do roku szkolnego 1955/56 lekcji religii z niemal wszystkich liceów i około 70% szkół podstawowych².

Nauczanie religii powróciło do szkół — jako przedmiot nadobowiązkowy — po przełomie październikowym, na mocy zarządzeń Ministra Oświaty z grudnia 1956 roku³. Powrót religii do szkół znacznie polepszył warunki katechizacji, gdyż mogła się ona odbywać w izbach szkolnych, a nie w często do tego nieprzystosowanych pomieszczeniach przyparafialnych. W miarę krzepnięcia nowej władzy, zaczęto odchodzić jednak od wprowadzonych wcześniej reform. Zmiany dotknęły także nauczania religii. W sierpniu 1958 roku rozpoczęto akcję zdejmowania krzyży w salach szkolnych, a miesiąc później ogłoszono ograniczenie nauki religii do

¹ Artykuł jest skróconą wersją pracy magisterskiej pod tym samym tytułem, której maszynopis znajduje się w bibliotece Wydziału Teologii UWM w Olsztynie.

² O kulisach tworzenia nowej władzy zob. np.: K. Kersten, *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948*, Poznań 1990, gdzie bogaty wykaz źródeł i literatury przedmiotu. Bazę źródłową dla całości problematyki katechizacji w PRL stanowi P. Raina, *Kościół w PRL, Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 1, lata 1945–1989, Poznań 1994; t. 2, lata 1960–1974, Poznań 1995; t. 3, lata 1975–1989, Poznań – Pelplin 1996.

³ Treść zarządzeń zob. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty* nr 16, 1956, poz. 155–157.

jednej godziny tygodniowo⁴. Ostateczne usunięcie religii ze szkół nastąpiło wraz z przyjęciem 15 lipca 1961 roku nowej ustawy o systemie oświaty i wychowania⁵.

Przez okres kilkunastu kolejnych lat Kościół walczył o utrzymanie autonomii i swobody nauczania w punktach katechetycznych. Złagodzenie polityki wyznaniowej nastąpiło dopiero wraz ze zmianą ekipy rządowej. Od 1973 roku nastąpiła całkowita rezygnacja władz PRL z prób kontroli punktów katechetycznych przez jednostki oświatowe⁶. Przełom sierpniowy 1980 roku nie przyniósł powrotu religii do szkół. Należało na to poczekać aż do 1990 roku. W sierpniu tegoż roku Minister Edukacji wydał instrukcję, przywracającą katechizację w szkołach od początku roku szkolnego 1990/91⁷.

II. ORGANIZACJA NAUCZANIA KATECHETYCZNEGO

1. Podział parafialny

Sztum wraz z całym Powiślem, po zakończeniu działań wojennych początkowo wchodził w skład Okręgu Warmińsko-Mazurskiego. Uchwałą Rady Ministrów z 7 lipca 1945 roku powiat sztumski włączono do nowo utworzonego województwa gdańskiego⁸. Zmiany ustrojowo-państwowe po II wojnie światowej spowodowały duże ruchy migracyjne, znacznie zmieniające strukturę narodowościową Powiśla. Prócz ludności autochtonicznej, która przeszła pozytywnie weryfikację⁹, w Sztumie i jego okolicach osiedlono byłych mieszkańców Warszawy, Przemyśla, Kielc, Lublina i tzw. kresów wschodnich¹⁰. Pewną część ludności napływowej stanowili także grekokatolicy, przymusowo przesiedleni w ramach Akcji „Wiśła”¹¹. Wymiana ludności wpłynęła na ujednoczenie wyznaniowe mieszkańców powiatu sztumskiego, choć istniało znaczne zróżnicowanie pod względem gorliwości religijnej autochtonów i napływowych osadników¹². Sytuacja taka stawiała księży sztumskich przed zupełnie innymi — w stosunku do okresu sprzed 1945 roku — problemami w codziennej pracy duszpasterskiej.

⁴ *Pismo Okólne Biura Prasowego Episkopatu Polski* 23(1990) nr 14, s. 25–27.

⁵ *Dziennik Ustaw* nr 32, 1961, poz. 160. Artykuł drugi ustawy określał, iż nauczanie i wychowanie w szkołach musi mieć charakter wyłącznie świecki.

⁶ J. Doppke, *Przemiany katechizacji w Polsce*, w: *Katechizacja w szkole*, red. M. Majewski, Lublin 1992, s. 22.

⁷ *Dziennik Urzędowy Ministra Edukacji Narodowej* nr 7, 1990, poz. 42.

⁸ A. Szorc, *Dzierżoń od początku do dni naszych 1248–1998*, *Dzierżoń* 1998, s. 169.

⁹ Na temat rejestracji i weryfikacji ludności rodzimej na Powiślu zob. np. L. Belzyt, *Między Polską a Niemcami. Weryfikacja narodowościowa i jej następstwa na Warmii, Mazurach i Powiślu*, Toruń 1996.

¹⁰ Por. Archiwum parafii św. Anny w Sztumie (dalej = APA), *Księga Wizytacji Kanonicznych, Sztum Parafia, od 1957 — [1998]* (dalej = *Księga Wizytacji Kanonicznych*), k. 9 — protokół z 27–29 września 1958 r.

¹¹ Tamże, k. 76 — protokół z 3–4 listopada 1979 r. — w 1979 r. na terenie parafii sztumskiej mieszkało 8.500 katolików obrządku łacińskiego oraz 200 obrządku wschodniego.

¹² Tamże, k. 12–13 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r. — bp Drzazga zanotował: *Ludność w parafii w około 40% jest autochtoniczna. [...] Trudność duszpasterską stanowi fakt, że ludność autochtoniczna, która nadaje ton w parafii, niechętnie poddaje się wszelkim innowacjom duszpasterskim.*

Pojaltański ład granic w Europie przyniósł podział byłych Prus Wschodnich pomiędzy Polskę i Związek Radziecki. Nowy układ granic powodował podzielenie terytorium diecezji warmińskiej na dwie części — linię podziału stanowiła północna granica polsko-radziecka. Zmiany granic nie wpłynęły jednak na zmianę przynależności kościelnej parafii sztumskiej. Kościół sztumski pozostał w ramach dotychczasowej struktury kościelnej — tj. diecezji warmińskiej¹³.

W okresie powojennym, w 1958 roku, w skład jedynej wówczas parafii sztumskiej, prócz miasta Sztumu, wchodziły następujące miejscowości: Barlevice (odległe o 4 km i liczące 250 osób), Czernin (1,5 km; 300 osób), Gościszewo (8 km; 600 osób), Sztumskie Pole (2 km; 350 osób), Sztumska Wieś (3 km; 600 osób), Koniecwałd (5 km; 280 osób), Uśnice (10 km; 600 osób)¹⁴. Oprócz kościoła św. Anny¹⁵, na terenie parafii istniały wówczas cztery inne świątynie¹⁶: M.B. Nieustającej Pomocy w Uśnicach¹⁷, św. Józefa w Gościszewie¹⁸, Podwyższenia Krzyża św. w Sztumskiej Wsi¹⁹ oraz poewangelicki kościół M.B. Wspomożenia Wiernych w Sztumie²⁰, o przejęcie którego zabiegał ks. Z. Geneja tuż po zakończeniu wojny²¹.

W 1967 roku wymieniono dodatkowo dziewięć miejscowości, należących do parafii, a w większości stanowiących części innych wsi lub będących przysiółkami²², których we wcześniejszym wykazie nie uwzględnił proboszcz Sztumu. Były to: Hejny — odległe o 2 km, Zajezerze — 3 km, Koniecwałd PGR — 3 km, Górki — 2 km, Kępino — 1,5 km, Szpitalna Wieś — 5 km, Grzępa — 3 km, Węgry — 3,5 km i Wielbark — 2 km.

Dnia 31 stycznia 1964 roku, mocą dekretu biskupa Tomasza Wilczyńskiego, parafii św. Anny w Sztumie powierzono tymczasową obsługę kościoła w Pietrzwał-

¹³ Na temat powojennej odbudowy diecezji warmińskiej zob. A. Szorc, *Dzieje diecezji warmińskiej (1243–1991)*, Olsztyn 1991, s. 116–128. Pomimo podziału terytorium diecezji warmińskiej pomiędzy dwa państwa, jurysdykcja biskupa warmińskiego sięgała także tej części diecezji, która znalazła się poza granicami Polski.

¹⁴ *Spis duchowieństwa i parafii Diecezji Warmińskiej*, Olsztyn 1959, s. 140; por. APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 4–10 — protokół z 27–29 września 1958 r.

¹⁵ J. Wiśniewski, *Kościoty i kaplice na terenie byłej diecezji pomezkańskiej 1243–1821 (1992)*, cz. 1–2, Elbląg 1999, s. 427–428. Świątynia posiada tylko część murów XV-wiecznych, gdyż w 1899 r. została z powodu zniszczeń rozebrana i przebudowana w 1901 r.

¹⁶ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 9 — protokół z 27–29 września 1958 r.

¹⁷ J. Wiśniewski, *Kościoty i kaplice*, s. 154. Świątynię wzniesiono staraniem proboszcza sztumskiego w 1937 r.

¹⁸ Tamże, s. 428. Podobnie jak w Uśnicach, kościół w Gościszewie wzniesiono staraniem proboszcza sztumskiego w 1928 r.

¹⁹ Tamże, s. 429. Świątynię wzniesiono w stylu neogotyckim w latach 1867–1868, po rozbiórcę w 1864 r. starego, zniszczonego kościoła.

²⁰ Tamże, s. 428. Kościół wybudowany został w latach 1816–1818. W 1998 r. wykonano nową estetyczną elewację, lecz czeka na generalny remont wnętrza.

²¹ Archiwum Akt Nowych Archidiecezji Warmińskiej (dalej = AAWO-N), *Sztum*, k. 20 — pismo ks. Z. Genei do Kurii Biskupiej w Olsztynie z 13 listopada 1946 r. — *W odpowiedzi na załączone pismo donoszą, że na terenie tutejszej parafii znajduje się tylko jeden Kościół poewangelicki w samym mieście. Kościół ten do niedawna był we władaniu owego herezjaty; obecnie jest wolny i wspólnie z parafianami zabiegam o objęcie go na Kościół szkolny.*

²² *Spis duchowieństwa i parafii Diecezji Warmińskiej*, Olsztyn 1967, s. 179–180.

dzie, ale bez zmiany przyporządkowania jego do parafii w Postolinie²³. W ten sposób tylko połowicznie rozwiązano problem *dziwnej przynależności Pietrzwałdu* do proboszcza postolińskiego. Już w 1956 roku ks. Z. Geneja w trakcie wizytacji dziekańskiej parafii postolińskiej, pisał: [...] *do parafii należy jeszcze filia Pietrzwałd, będąca rzadko spotykaną anomalią. Chcąc bowiem z Postolina dostać się do Pietrzwałdu, trzeba przejechać przez Sztum. Odległość ze Sztumu do Postolina wynosi 5 km, do Pietrzwałdu 4 km*²⁴. Problem ten ostatecznie rozwiązano 1 lipca 1990 roku, przez włączenie Pietrzwałdu, jako filii, do nowo utworzonej parafii w Czerninie.

Potrzeba utworzenia w Gościszewie samodzielnego ośrodka duszpasterskiego zaistniała stosunkowo wcześniej. W 1958 roku był o tym informowany bp Józef Drzazga, w trakcie wizytacji parafii w Sztumie²⁵. Już 1 stycznia 1960 roku placówka otrzymała samodzielnego duszpasterza²⁶, choć na utworzenie parafii należało poczekać jeszcze ponad 10 lat. Dekret erygujący parafię w Gościszewie został wystawiony 3 sierpnia 1971 roku, a wszedł w życie 1 sierpnia tegoż roku²⁷. Do nowo utworzonej parafii włączono, oprócz samego Gościszewa, następujące wsie, należące wcześniej do parafii sztumskiej: Koniecwałd, Grzępa i Goraj oraz Uśnice z kościołem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy²⁸.

Praktycznie więc od 1960, a prawnie od 1971 roku, parafia św. Anny w Sztumie obejmowała swym oddziaływaniem następujące miejscowości: Sztumska Wieś, Sztumska Wieś PGR, Sztumskie Pole, Zajezerze, Kępino, Barlewiczki, Barlewiczki PGR, Szpitalna Wieś, Czernin, Górki oraz Sztum²⁹. Ponadto księży ob-

²³ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 45 — protokół z 27–28 września 1969 r. — *Pietrzwałd był filią Postolina, ale dekretem z dn. 31.I.1964 r. został oddany w tymczasową obsługę duszpasterską parafii Sztum*. Należy podkreślić brak jakiegokolwiek wzmianki w ogłoszeniach duszpasterskich parafii św. Anny w Sztumie z 1964 r. o fakcie objęcia obsługą kościoła w Pietrzwałdzie. Miejscowość ta wymieniona jest dopiero w ogłoszeniach z 26.12.1965 r., ponieważ została ujęta w planie wizyty duszpasterskiej — kolędy sztumskiej parafii. Tamże, *Ogłoszenia Parafialne od 26.VIII.1962 do 31.XII.1970*, t. 1 (dalej = *Ogłoszenia*, t. 1) — ogłoszenia z 26.12.1965 r.

²⁴ J. Wiśniewski, *Dzieje parafii Postolin (XIII–XX w.)*, Ryjewo – Postolin – Bielefeld 1989, s. 18–19.

²⁵ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 7 — protokół z 27–29 września 1958 r. — *Na przejeździe kolejowym [w drodze ze Sztumu do Gościszewa] powitała mnie [tj. biskupa Drzazgę] bardzo liczna banderia konna, motocyklistów i rowerzystów. W jej otoczeniu przybyłem pod kościół tu zostałem przywitany przez przedstawicieli parafian, którzy wyrazili pragnienie zorganizowania w Gościszewie odrębnej parafii. Wprowadzony liturgicznie do świątyni wysłuchałem sprawozdania ks. Dziekana [Z. Genej], który podkreślił gorliwość i zapał tej części parafii [sztumskiej] i jej pragnienia utworzenia w Gościszewie samodzielnej placówki duszpasterskiej.*

²⁶ J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice*, s. 154.

²⁷ APA, *Ogłoszenia Parafialne od 1.01.1971 do [29.06.1980]*, t. 2 (dalej = *Ogłoszenia*, t. 2) — ogłoszenia z 11.07.1971 r.

²⁸ J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice*, s. 154. Kościół w Uśnicach został filią nowo utworzonej parafii w Gościszewie.

²⁹ APA, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 26.12.1971 r., 2.01.1972 r., 9.01.1972 r., 16.01.1972 r., 23.01.1972 r. Z planu wizyty duszpasterskiej wynika, że Sztum obejmował wówczas następujące ulice: Sienkiewicza, Koniecpolskiego, Królowej Jadwigi, Głóchowskiego, Kościuszki, Kasprowicza, Reja, Nowowiejskiego, Gdańska, Kochanowskiego, Nowotki, Chelmińska, Słowackiego, Morawskiego, Mickiewicza, Baczyńskiego, Młyńska, Osińskiego, Związku Jaszczurczego, Jagielly, Galla Anonima, Kasztelańska, Wodna, Władysława IV, Plebiscytowa, Fiszera, Barczewskiego, 23 Stycznia, Domańskiego, Szwedzka Droga, Plac Wolności i Osiedle nad Jeziorem. Księża sztumscy odwiedzali w latach 1962–1970, w ramach wizyty duszpasterskiej — kolędy, mieszkańców Koniecwałdu — Tamże,

sługuwali także mieszkańców Pietrzwałdu³⁰, choć kościół pozostawał w dalszym ciągu formalnie filią parafii w Postolinie.

Kolejne zmiany w obszarze funkcjonowania parafii w Sztumie wniósł dekret z 1 lipca 1990 roku, którym biskup warmiński erygował parafię w Czerninie³¹. Do nowo utworzonej parafii włączono następujące miejscowości, wchodzące dotąd w skład parafii św. Anny w Sztumie: oprócz samego Czernina, Górki i Szpitalna Wieś. Wówczas także ostatecznie uregulowano status kościoła w Pietrzwałdzie. Włączenie tej miejscowości do nowej parafii kończyło okres *tymczasowej obsługi*, dotychczasowej filii Postolina, przez sztumskich duszpasterzy³².

Po zmianach związanych z utworzeniem parafii w Czerninie, księża sztumscy obejmowali opieką duszpasterską 12.250 osób. Oprócz kościoła św. Anny, na terenie parafii były jeszcze dwa kościoły filialne: w Sztumskiej Wsi i poewangelicki w Sztumie — nieczynny. Msze Święte odprawiano także w kaplicy szpitalnej św. Łukasza, urządzonej 18 września 1993 roku przy ul. Reja 10 i kaplicy na terenie zakładu karnego, erygowanej 17 czerwca 1994 roku. Od 1990 roku w skład parafii wchodziły następujące miejscowości: Sztum, Barlevice, Barlewiczki, Kępino, Sztumskie Pole, Sztumska Wieś, Sztumska Wieś PGR i Zajezierze³³.

Przez cały okres istnienia parafii św. Anny, miasto Sztum pozostawało w całości w jej granicach. Sytuacja uległa zmianie z chwilą utworzenia na terenie Sztumu drugiej parafii. Najmłodsza sztumska parafia, św. Andrzeja Boboli, została erygowana dekretem biskupa elbląskiego z 25 czerwca 1996 r., z mocą obowiązującą od 1 lipca³⁴. Ustanawiając nową parafię, biskup pragnął w ten sposób *usprawnić opiekę duszpasterską nad wiernymi miasta Sztumu*³⁵. Obiekty kościelne parafii św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika, znajdują się w budowie od 1996 roku³⁶.

Po 1 lipca 1996 roku, na terenie parafii św. Anny, prócz części Sztumu z kościołem filialnym w rynku i kaplicą szpitalną św. Łukasza, pozostały miejscowości: Barlewiczki, Barlevice, Sztumska Wieś z kościołem filialnym i Zajezierze. W skład parafii św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika, weszły na-

Ogłoszenia, t. 1 — ogłoszenia z 6.01.1963 r., 12.12.1963 r., 27.12.1964 r., 2.01.1966 r., 31.12.1967 r., 29.12.1968 r., 28.12.1969 r., 27.12.1970 r. Formalnie Koniecwałd (podobnie jak Gościszewo) należał do parafii sztumskiej. Wydaje się jednak, że z powodu odległości do kościoła czy siedziby szkoły, do której uczęszczały dzieci, mieszkańcy ciążyli ku Gościszewu. Także punkt katechetyczny w Koniecwałdzie był już w 1966 roku prowadzony przez placówkę w Gościszewie: *rodzice z Koniecwałdu niech przysyłają regularnie dzieci swoje na lekcje religii do punktu katechetycznego w Koniecwałdzie. Niech zaptacą tam Księdzu te 10 zł* [podkreślenie — ABK] *na węgiel od dziecka!* — Tamże — ogłoszenia z 27.02.1963 r.

³⁰ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenie z 26.12.1971 r.

³¹ J. Wiśniewski, *Kościoty i kaplice*, s. 123. Kościół parafialny, pw. św. Królowej Jadwigi w Czerninie, jest w budowie od 1991 r. — fundamenty poświęcono 27.10.1991 r.; por. *Spis parafii i duchowieństwa diecezji elbląskiej, rok 2000*, (dalej = *Spis 2000*), Elbląg 2000, s. 260.

³² *Spis 2000*, Elbląg 2000, s. 260.

³³ Tamże, s. 126.

³⁴ Archiwum parafii św. Andrzeja Boboli w Sztumie (dalej = APB), *Dokumenty parafii — Dekret l.dz. 282/96 z 25.06.1996 r.*

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże — protokół wizytacji kanonicznej z 16 i 18.05 1998 r. Biskup Józef Wysocki, wizytujący parafię, pisał: *tymczasowo rolę kościoła pełni kaplica urządzona w części nowobudowanego kościoła i plebani*. Faktycznie jest to sala, która po zakończeniu budowy kościoła docelowego i plebanii będzie, po przebudowie, pełnić funkcje pomocnicze w duszpasterstwie. Od czasu wizytacji biskupiej zanotowano znaczny postęp prac — zgodnie z zaleceniami powizytacyjnymi — przy budowie plebanii.

stępujące wsie: Kępino i Sztumskie Pole³⁷. Parafia św. Anny liczy 8860 wiernych, zaś św. Andrzeja Boboli — 4150³⁸.

2. Sieć punktów katechetycznych

W okresie, gdy lekcje religii zostały usunięte ze szkół, katechizację prowadzono w punktach katechetycznych. Na terenie Sztumu wykorzystywano do tych potrzeb nieruchomości, będące własnością parafii pw. św. Anny. Dużą salkę katechetyczną urządzono w budynku na zamku, przy ulicy Sądowej 14 (od lat 70., po zmianie nazwy ulicy — Galla Anonima 14). Budynek ten stał się prawną własnością parafii postanowieniem Sądu Powiatowego w Sztumie z 30 czerwca 1964 roku³⁹. Kolejne trzy salki powstały w poewangelickim kościele pw. M.B. Wspomożenia Wiernych w rynku — Placu Wolności: dwie salki znajdowały się pod emporami, jedna zaś w zakrystii⁴⁰. Ta świątynia, określona przez biskupa Wojtkowskiego *szkolnym w rynku*, była także wykorzystywana do odprawiania Mszy Świętych⁴¹, czy też prowadzenia nauk przedmałżeńskich⁴².

Wszystkie salki w Sztumie były zaopatrzone w ławki i tablice. Lekcje religii odbywały się także w zimie, gdyż pomieszczenia były ogrzewane. W kościele na rynku zastosowano elektryczne piece akumulacyjne, w salce na zamku — piec węglowy⁴³.

W Sztumskiej Wsi, w której istniała czteroklasowa szkoła podstawowa, nauczanie religii odbywało się w filialnym kościele pw. Podwyższenia Krzyża św.

³⁷ *Spis 2000*, s. 268–269.

³⁸ APB, *Dokumenty parafii — Dekret l.dz. 282/96 z 25.06.1996 r.*; por. *Spis 2000*, s. 268–269. Zgodnie z oświadczeniem księdza proboszcza parafii św. Andrzeja Boboli, liczba wiernych na terenie jego parafii liczy nie 4150 wiernych, a 3635. Różnica miałaby wynikać z zaliczenia do jednej parafii (tj. św. Andrzeja Boboli) wszystkich mieszkańców ul. Nowowiejskiego — ulica ta jest w rzeczywistości podzielona pomiędzy dwie sztumskie parafie; por. *Relacja ustna ks. Tomasza Balińskiego z 01.08.2001 r.* (dalej = *Relacja ks. T. Balińskiego*).

³⁹ AAWO-N, P. Sztum. 270A, k. 98 — postanowienie sygn. akt Us. 133/64 — parafia otrzymała obiekt na własność przez ponad 10-letnie zasiedzenie.

⁴⁰ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 16–17, 20 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r.; tamże, k. 32 — protokół z 27 grudnia 1968 r.; tamże, k. 38–39 — protokół z 27–28 września 1969 r.; tamże, k. 55, 58 — protokół z 6 grudnia 1972 r.; tamże, k. 63 — protokół z 30 grudnia 1973 r.; tamże, k. 68 — protokół z 14–16 września 1974 r.; tamże, k. 82, 88, 90 — protokół z 3–4 listopada 1979 r.; por. tamże, *Materiały Referatu Naucz. Religii 1957* — [1980] (dalej = *Materiały Referatu*), k. 8–9, 42–43, 50, 53–55 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1969/70, 1970/71, 1971/72, 1972/73, 1973/74, 1974/75, 1977/78, 1978/79. W dokumentach źródłowych salki na zamku i w kościele poewangelickim są wymieniane po raz pierwszy w 1963 roku. W budynku na zamku, oprócz salki katechetycznej znajdowały się mieszkania. W 1963 r. mieszkał tutaj organista i lokatorzy; w 1972 r. znajdowało się tam mieszkanie jednego z wikariuszy (ks. Zajkowski) [...]. *Poza tym mieszka tam organista a także i inny lokatorzy nie zatrudnieni w parafii*; w 1979 roku mieszkał tu także wikariusz, ks. Mieczysław Kitlas SDB.

⁴¹ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 24 — protokół z 30 listopada 1966 r.: *W kościele poewangelickim o godz. 15 odprawiana jest Msza św. dla młodzieży mieszkającej w internacie (w niedziele i święta)*; tamże, k. 88 — protokół z 3–4 listopada 1979 r.: *W 1979 r. w kościele tym odprawiana była latem Msza św. młodzieżowa w godzinach popołudniowych*.

⁴² Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 21.01.1971 r., 28.01.1973 r., 20.11.1977 r., 12.11.1978 r.

⁴³ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 58 — protokół z 6 grudnia 1972 r.

Z powodu braku ogrzewania, zimą lekcje odbywały się w prywatnym domu⁴⁴. Wraz z likwidacją szkoły w 1973 roku punkt katechetyczny zniknął ze sprawozdań z katechizacji. Z uwagi na przeniesienie nauczania szkolnego do pobliskiej Nowej Wsi, leżącej na terenie parafii Postolin, katechizacją dzieci ze Sztumskiej Wsi zajęł się tamtejszy proboszcz, ks. Władysław Gołyński⁴⁵.

Objęcie katechizacją dzieci z Pietrzwałdu przez sztumskich duszpasterzy wiązało się niewątpliwie z oddaniem im obsługi tej miejscowości dekretem z 31 stycznia 1964 roku. Katechizację prowadzono, podobnie jak w Sztumskiej Wsi, latem w kościele, a zimą w ogrzewanych, prywatnych mieszkaniach⁴⁶. Od roku szkolnego 1971/72 nauczanie odbywało się w obiekcie kościoła przez cały rok, gdyż salka została zaadaptowana specjalnie do nauczania dzieci — wyposażono ją w piec do ogrzewania w zimie. Punkt katechetyczny, zlokalizowany w zakrystii kościoła, był wyposażony w niezbędne sprzęty do nauczania, tj. w ławki i tablicę⁴⁷. Jego likwidacja nastąpiła wraz z likwidacją czteroklasowej szkoły w Pietrzwałdzie, tj. z początkiem roku szkolnego 1975/76. Od tego momentu dzieci uczęszczały na katechizację w Sztumie⁴⁸.

W Sztumskim Polu, w którym istniała kolejna szkoła czteroklasowa, nauczanie religii odbywało się w mieszkaniach prywatnych⁴⁹. W 1971 roku punkt katechetyczny zlokalizowany był w domu rodziny Osińskich⁵⁰. Niestety, już z początkiem roku szkolnego 1971/72 nastąpiła likwidacja tego punktu. Głównym powodem likwidacji nauczania religii był brak odpowiedniej sali, na co, według opinii sztumskich księży, wpłynął brak zainteresowania rodziców sprawami katechizowania ich dzieci⁵¹. Od tego momentu dzieci ze Sztumskiego Pola były zmuszone dojeżdżać na lekcje religii do Sztumu⁵².

⁴⁴ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 43, 50, 53 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1971/72, 1972/73, 1973/74; por. tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 58 — protokół z 6 grudnia 1972 r.

⁴⁵ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 42–43 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1973/74, 1974/75.

⁴⁶ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 27 — protokół z 15 grudnia 1967 r.; tamże, k. 32 — protokół z 27 grudnia 1968 r.; tamże, k. 45 — protokół z 27–28 września 1969 r.; por. tamże, *Materiały Referatu*, k. 54–55 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1969/70, 1970/71.

⁴⁷ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 58 — protokół z 6 grudnia 1972 r.; por. tamże, *Materiały Referatu*, k. 42–43, 50 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1972/73, 1973/74, 1974/75.

⁴⁸ *Relacja usna Feliksa Gliwy z 10.09.2001 r.* (dalej = *Relacja F. Gliwy*) — relacja byłego nauczyciela w szkole czteroklasowej w Pietrzwałdzie. Katechizowanie dzieci z Pietrzwałdu w Sztumie było naturalną konsekwencją dowożenia dzieci do Szkoły Podstawowej nr 1.

⁴⁹ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 27 — protokół z 15 grudnia 1967 r.; tamże, *Materiały Referatu*, k. 54–55 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1969/70, 1970/71.

⁵⁰ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 53 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1971/72.

⁵¹ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 1.10.1971 r. — *Rodzice ze Sztum Pola — nie mamy punktu katechetycznego, trzeba będzie dochodzić do Sztumu. Do tego czasu najmniej się interesowali religią!!! Rodzice wyjeżdżający z dziećmi zagranicę, niech pamiętają, że już sprzedali wiarę swoich dzieci za marki. Zanim się tam odnajdą po kursach językowych, niejednemu wydawać się będzie wiara niepotrzebna. Połowa tych co wyjechali nie chodziło na lekcje religii regularnie, po przyjęciu wcale!!! Weźmy tę odpowiedzialność na serio przed Bogiem!!!* W rzeczywistości za katechizację dzieci odpowiadali przede wszystkim ci rodzice, którzy nie wyjechali do Niemiec i pozostali w kraju. Ich głównie należało winić za brak troski o utrzymanie punktu katechetycznego.

⁵² Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 58 — protokół z 6 grudnia 1972 r.; k. 63 — protokół z 30 grudnia 1973 r.

Dzieci z Czernina również były zmuszone dojeżdżać na lekcje religii do Sztumu. W tej miejscowości nie było punktu katechetycznego już w 1964 roku⁵³. W 1972 roku dziekan sztumski ks. Antoni Kurowski, w trakcie wizytacji parafii św. Anny zanotował: *trudno bowiem dostać pokój prywatny do nauczania szczególnie w Czerninie, gdzie jest PGR*⁵⁴. Wspólnie z dziećmi z Czernina, na katechizację przyjeżdżali także uczniowie z pobliskich przysiółków, tj. z Górek i Szpitalnej Wsi⁵⁵. W 1979 roku dzieci ze Szpitalnej Wsi były objęte katechizacją, prowadzoną przez parafię Mikołajki Pomorskie⁵⁶.

W końcu lat 70. zaistniała szansa zasadniczej zmiany warunków katechizacji w Sztumie. Dzięki staraniom ks. A. Kubicy udało się odsprzedać władzom miejskim budynek przy ul. Galla Anonima 14 i z uzyskanych środków finansowych rozpocząć budowę nowego Domu Parafialnego. Na prace budowlane uzyskano w dniu 14 września 1979 roku stosowne pozwolenie Urzędu Miasta i Gminy w Sztumie⁵⁷. Nowy obiekt zlokalizowano na terenie należącym do parafii — jako działkę budowlaną wykorzystano ogród przylegający do plebanii przy ulicy Związku Jaszczurczego. Zasadnicza część budynku została zbudowana przez kolejnego proboszcza sztumskiego, ks. M. Falka, który aby sfinansować inwestycję, ogłaszał na ten cel specjalne tace⁵⁸. Poświęcenia nowozbudowanego Domu Parafialnego dokonał bp J. Obłak 2 grudnia 1981 roku⁵⁹. W obiekcie zlokalizowano cztery salki katechetyczne oraz mieszkania wikariuszy. Katechizację w nowych salkach rozpoczęto w styczniu 1982 roku. Od tego momentu, aż do powrotu religii do szkół w 1990 roku, Dom Parafialny był jedynym punktem katechetycznym w Sztumie. Z dniem uruchomienia tam nauczania zaprzestano bowiem katechizacji w *kościelach szkolnych* w rynku⁶⁰.

⁵³ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 20.09.1964 r. Lekcje religii, także w następnych latach odbywały się w Sztumie, np. w 1969 i 1970 roku katechezy odbywały się w niedziele. Według ankiety nauczania religii z roku szkolnego 1973/4, *dzieci z [...] Czernina przychodzą do Sztumu* — tamże, *Materiały Referatu*, k. 55, 43 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1969/70, 1973/74; tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 6.09.1970 r.

⁵⁴ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 58, 59 — protokół z 6 grudnia 1972 r. Mogłoby to świadczyć nie tylko o lekceważeniu nauczania religii rodziców zatrudnionych w PGR, lecz także o nieprzychylnym stosunku do Kościoła ze strony kierownictwa tego przedsiębiorstwa.

⁵⁵ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 20.09.1964 r. — *Nauka dla dzieci z Czernina, Górek i Szpitalnej Wsi zaraz po Mszy św. szkolnej tu w kościele*.

⁵⁶ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 77 — protokół z 3–4 listopada 1979 r. Bp Wojtkowski zanotował wówczas: *Wierni ze Szpitalnej Wsi mają 5 km [do kościoła do Sztumu], dzieci chodzą do Mikołajek*.

⁵⁷ Tamże, k. 91 — pozwolenie na budowę z 14 września 1979 r. nosiło sygnaturę GK-I-8381/30/79. Bp wizytator zanotował wówczas także, że *Ks. Proboszcz [A. Kubica] zlecił realizację [objektu Domu Parafialnego] spółdzielni budowlanej*.

⁵⁸ *Relacja ustna ks. Antoniego Kurowskiego z 04.09.2001 r.* (dalej = *Relacja ks. A. Kurowskiego*) — ks. A. Kubica zdążył wykonać fundamenty Domu Parafialnego. Z urzędu proboszcza sztumskiego został odwołany w czerwcu 1980 r. Nowy proboszcz, ks. M. Falk, objął probostwo sztumskie 1 lipca 1980 r.; por. J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice*, s. 655–656.

⁵⁹ *Relacja ks. A. Kurowskiego*. Poświęcenie Domu Parafialnego połączone było z udzieleniem przez bp. J. Obłakę w parafii św. Anny sakramentu bierzmowania.

⁶⁰ Tamże. Świątynię w rynku wykorzystywano w latach 80. jako dom przedpogrzebowy. Obecnie kościół jest nieczynny.

3. Źródła finansowania punktów katechetycznych

Koszty utrzymania i remontów punktów katechetycznych ponosiła w całości parafia. Nauczanie w zimie wymagało ogrzania salek, dlatego na zakup niezbędnej ilości węgla corocznie ogłaszano zbiórkę pieniędzy. W latach 60. zbierano na ten cel po 10 zł od nauczanego dziecka⁶¹. Efekty zbiórek nie były zbyt imponujące, skoro prośbę o ofiarę na utrzymanie salek powtarzano wielokrotnie, informując o stanie zapasów opału⁶². Ponieważ apele do rodziców katechizowanych dzieci nie przynosiły spodziewanych efektów, księża sztumscy byli zmuszeni dofinansowywać utrzymanie salek z innych źródeł, między innymi z opłat za stałe miejsca w ławkach⁶³.

Od roku szkolnego 1970/71 utworzono osobny fundusz, przy pomocy którego finansowano katechizację⁶⁴. Jego wielkość i elementy składowe z dwóch lat przedstawiono w tabeli 1. Fundusz katechetyczny był tworzony ze składek rodziców — w 1970 roku zbierano na ten cel po 10 zł⁶⁵, w 1971 i 1972 roku po 50 zł⁶⁶, w 1974 roku po 10 zł⁶⁷. W 1976 roku zbierano po 10 zł na *opał, światło i sprzątnięcie*⁶⁸. Jednak nie wszyscy rodzice wnosili składki pieniężne, związane z opłaceniem kosztów katechizowania ich dzieci — w roku szkolnym 1972/73 do zbilansowania funduszu katechetycznego zabrakło 5.700 zł⁶⁹. Deficyt pokryto zapewne z innych przychodów parafii lub indywidualnych przychodów księży.

⁶¹ APA, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 4.10.1964 r., 7.11.1965 r., 18.09.1966 r., 3.12.1967 r., 1.12.1968 r., 26.01.1969 r.

⁶² Tamże — ogłoszenia z 8.12.1963 r.: *Jeszcze na jeden tydzień starczy nam węgla w salkach. Niektórzy już złożyli swoje 10 zł, ale nie wszystkie, a przecież wiadomo, że węgiel kosztuje 500 zł za tonnę, a nas jeszcze trochę więcej*. Tamże — ogłoszenia z 27.09.1964 r.: *Potrzebujemy na okres zimy 7 tonn węgla. Prosimy rodziców o poważne potraktowanie naszego apelu na potrzeby katechetyczne*. Tamże — ogłoszenia z 18.10.1964 r.: *Apelujemy do rodziców o poparcie naszej zbiórki na opał do salek katechetycznych. Dotychczas zaledwie 1/10 części dzieci przyniosła na węgiel. Kupiliśmy 2 tonny koku, ale jeszcze ani kawałka węgla*.

⁶³ Tamże — ogłoszenia z 27.09.1970 r.: *Do tego czasu [tj. do roku szkolnego 1970/71] co roku do salek dopłacaliśmy z ławkowego [tj. opłat za stałe miejsca w ławkach] około 13 tys. zł*.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Tamże — [...] a które mogą po 20 zł.

⁶⁶ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 14.11.1971 r., 21.01.1973 r.

⁶⁷ Tamże — ogłoszenia z 8.12.1974 r.: *Tak jak prosiliśmy rodziców o fundusz na cele katechetyczne na wywiadówkach, pragniemy, aby dzieci przyniosły po 10 zł, rodziny które stać mogą [dać] więcej, gdyż nasze wydatki co roku się zwiększają. Prosimy w imieniu waszych dzieci, aby im było dobrze na lekcjach religii*.

⁶⁸ Tamże — ogłoszenia z 21.03.1976 r.

⁶⁹ Tamże — ogłoszenia z 28.10.1973 r.: *Za rok ubiegły szkolny klasy V dały 1.100 zł, VI 800 zł, VII i VIII 200 zł, razem 2.100 zł. Klasy I–IV złożyły 4.200 zł. Malowanie salki i korytarza wyniosło 5.500 zł, salka katechetyczna rocznie 3.500 zł, razem 9.000 zł. Zabrakło nam 5.700 zł. Zsumowanie wydatków i przychodów wskazuje, że powinno zabraknąć nie 5.700 zł, a 2.700 zł. Różnica może wynikać z dodatkowych wydatków w kwocie 3.000 zł na utrzymanie salek, nie wykazanych w ogłoszeniach duszpasterskich*.

TABELA 1

Fundusz katechetyczny parafii św. Anny w roku szkolnym 1970/71 i 1971/72⁷⁰

Rok szkolny	Ogrzewanie sałek na rynku (elektryczne)	Ogrzewanie salki na Galla Anonima (opał)	Sprzątanie i opalanie sałek	Bieżące remonty	Wynagrodzenie za nauczanie dla katechetki	Razem
1970/71	3.000 zł	3.000 zł	2.500 zł	–	12.000 zł	20.500 zł
1971/72	2.800 zł	2.400 zł	4.000 zł	1000 zł	–	10.200 zł

W latach 80., do powrotu religii do szkół w 1990 roku, proboszcz sztumski, ks. A. Kurowski nie tworzył oddzielnego funduszu katechetycznego, ani nie ogłaszał na ten cel specjalnych tac. Pieniądze na utrzymanie obiektu Domu Parafialnego, w którym katechizowano, pochodziły z funduszu ogólnoparafialnego⁷¹. Sekcja katechetyczna, wchodząca w skład Parafialnej Rady Duszpasterskiej zajmowała się wyłącznie *wsparciem duchowym katechizacji*⁷².

Oprócz nakładów na bieżące utrzymanie, parafia ponosiła także koszty remontów sałek i zakupu lub odnowy wyposażenia — przede wszystkim ławek⁷³. O konieczności remontów i właściwego wyposażenia punktów katechetycznych wielokrotnie przypomniano księżom katechizującym w parafiach, w trakcie konferencji dekanalnych⁷⁴. O tym, jak ważny był wygląd sałek i ich odpowiednie urządzenie, mówił biskup Jan Obląk do księży zgromadzonych na konferencji w 1970 roku: *należy urządzić salki katechetyczne jak najokazalej, aby pociągały dzieci i młodzież*⁷⁵. Ogłaszano na ten cel zbiórki pieniężne: w 1962 roku *tacę nadzwyczajną na remont starych i zakupienie nowych ławek*⁷⁶, a w 1963 roku na zakup pieca do ogrzewania salki⁷⁷. W 1964 roku zbierano środki finansowe na

⁷⁰ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 27.09.1970 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 14.11.1971 r.

⁷¹ *Relacja ks. A. Kurowskiego*. Największe nakłady pochłaniało ogrzewanie sałek katechetycznych.

⁷² Tamże. W skład Parafialnej Rady Duszpasterskiej wchodziły, oprócz sekcji katechetycznej, także sekcje: gospodarcza i charytatywna — APA, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 11.07.1971 r.

⁷³ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 58 — protokół z 6 grudnia 1972 r. O konieczności przeprowadzenia nakładów finansowych pisał ks. dziekan Antoni Kurowski w trakcie wizytacji w 1972 r.: *Sale trzeba odnowić jak i ławki sprawić nowe*. Część prac została zapewne przeprowadzona, gdyż ten sam wizytator rok później zapisał: *Salki są odnawiane*. Tamże, k. 63 — protokół z 30 grudnia 1973 r.

⁷⁴ Tamże, *Protokoły od 1967–76. Konferencja dekanalna* (dalej = *Konferencje dekanalne*), k. 4 — protokół z 17 maja 1967 r.: *Wyremontować salki katechetyczne w czasie wakacji*; por. tamże, k. 44 — protokół z 17 października 1969 r. W 1976 r. bp Obląk w trakcie konferencji dekanalnej w Sztumie polecał, aby *na nowy rok szkolny salki katechetyczne lepiej umeblować*. Tamże, k. 179 — protokół z 22 maja 1976 r.

⁷⁵ Tamże, k. 52 — protokół z 22 maja 1970 r.

⁷⁶ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia 23.09.1962 r. Wynik zbiórki został ogłoszony tydzień później: *Jedna salka znowu przygotowana do uczenia religii w normalnych warunkach*. Tamże — ogłoszenia z 30.09.1962 r.

⁷⁷ Tamże — ogłoszenia z 6.01.1963 r.: *Apelujemy do ofiarnych serc naszych parafian o nadzwyczajną tacę na nowy piec do ogrzewania salki katechetycznej*.

pokrycie kosztów remontu centralnego ogrzewania, renowację ławek w jednej salce i zakup nowych w drugiej, w kościele na rynku⁷⁸. W latach późniejszych nie ogłaszano *nadzwyczajnych tac*, związanych z zakupem wyposażenia i drobnymi remontami salek. Niezbędne koszty były ponoszone z funduszu, tworzonego ze składek rodziców katechizowanych dzieci⁷⁹.

Największe obciążenie finansowe parafii stanowić musiały remonty kapitalne obiektów, w których katechizowano. Budynki w Sztumie, wykorzystywane do tych celów nie należały do najnowszych — część zamku pamiętała czasy średniowiecza, kościół w rynku pochodził z początku XIX wieku. Na stan techniczny *kościół szkolnego* zwracali uwagę biskupi, wizytujący parafię św. Anny⁸⁰. W 1973 roku dziekan sztumski, ks. Antoni Kurowski, zastał obiekt w złym stanie technicznym: *W świątyni znajdującej się na rynku podpadał tynk wewnątrz jak i na zewnątrz. Uległy zniszczeniu rynny dachowe*⁸¹. Rok później biskup Józef Drzazga stwierdził, że kościół ten znajduje się *w stanie dużego opuszczenia*⁸². Pomimo złego stanu obiektu, cały czas odbywały się w nim lekcje religii⁸³. Radykalny sposób rozwiązania problemu *kościół szkolnego*, znalazł proboszcz sztumski, ks. Atanazy Kubica. Zaproponował wyburzenie kościoła w rynku, po wcześniejszej budowie nowej świątyni na terenie dzisiejszej parafii św. Andrzeja Boboli, *blisko Szkoły nr 1*⁸⁴. Parafia przedstawiła tę propozycję w uzgodnieniu z Naczelnikiem Miasta Sztum. Reakcja Olsztyna była jednoznaczna: *Kuria Biskupia nie jest od burzenia kościołów*⁸⁵. Przystąpiono więc do remontu świątyni⁸⁶. Niezbędne środki finansowe pochodziły ze specjalnych tac, ogłaszanych na ten cel przez sztumskich duszpas-

⁷⁸ Tamże — ogłoszenia z 27.09.1964 r., 4.10.1964 r.

⁷⁹ Tamże — ogłoszenie z 9.11.1969 r. 10 zł, które miało przynieść każde katechizowane dziecko miało utworzyć fundusz, z którego oprócz pokrycia kosztów bieżących (opał, sprzątanie salek, itp.) zamierzano sfinansować *zakup nowych ławek do salki dla klas szóstych*.

⁸⁰ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 17 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r. Wizytujący wówczas parafię bp Tomasz Wilczyński, zapisał: *Kościół Wspomożenia Wiernych — poewangelicki. Znajduje się w stanie wymagającym remontów. Dach w kilku miejscach, zwłaszcza nad zakrystią, uszkodzony — wymaga naprawy. Należy również naprawić rynny. Naprawy wymagają również gzymsy. [...] Wnętrze świątyni czyni wrażenie opuszczenia. Część zaleceń powizytacyjnych odnośnie kościoła szkolnego wykonano, skoro w 1969 r. bp Jan Obląk napisał: Kościół pw. Wspomożenia Wiernych na rynku wymalowano częściowo w r. 1963. Z zewnątrz otynkowano. Tamże, k. 38 — protokół z 27–28 września 1969 r.*

⁸¹ Tamże, k. 60 — protokół z 30 grudnia 1973 r.

⁸² Tamże, k. 69 — protokół z 14–16 września 1974 r. Biskup wizytujący parafię sztumską zapisał także: *Na skutek uszkodzeń dachu powstały świeże poważne zacieki. Tynk z zewnątrz w wielu partiach podpadał. Rynny wymagają dalszej naprawy. Ponieważ kościół ten znajduje się w rynku i jest stale przedmiotem uwagi wielu, wymaga on bezwzględnie szybkiego kapitalnego remontu.*

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 26 — pismo z 20 listopada 1975 r. Budowa nowego obiektu w pobliżu ulicy Sienkiewicza miała przynieść polepszenie warunków katechizacji — [...] *a byłyby na pewno dobre salki [...]*.

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 14.07.1975 r. Do tynkowania kościoła wraz z wieżą zamierzano przystąpić w sierpniu 1975 r. Koszt remontu był szacowany przez księży sztumskich w lipcu 1975 r. na kwotę powyżej 200.000 zł.

terzy⁸⁷. Remont nie spowodował konieczności odwoływania katechizacji. Lekcje zastępczo odbywały się na korytarzu obiektu przy Galla Anonima 14 oraz w kościele parafialnym⁸⁸. W trakcie trwania remontu *kościół szkolny* przeprowadzono wizytację nauczania religii w parafii św. Anny, z której sporządzono stosowny protokół. Zawarte w nim uwagi, dotyczące sposobu prowadzenia remontu i prowadzenia w tym czasie nauczania spowodowały ostrą reakcję ks. Atanazego Kubicy — proboszcza sztumskiego, doprowadzając do wymiany pism między parafią, a Kurią Biskupią Diecezji Warmińskiej⁸⁹.

Wizytacja biskupia z 1979 roku nie przyniosła większych uwag odnośnie stanu murów kościoła w rynku: [...] *został otynkowany po likwidacji zacieków*⁹⁰. Po raz ostatni remontowano kościół w rynku w 1998 r. Wykonano wówczas nową elewację. Świątynia, nie pełniąca już roli kościoła szkolnego, wciąż [...] *czeka na generalny remont wnętrza*⁹¹.

Stan techniczny punktu katechetycznego przy ulicy Sądowej 14 — Galla Anonima 14 nie budził nigdy zastrzeżeń osób wizytujących parafię⁹². Należy sądzić, że z uwagi na znajdujące się tam mieszkania, w tym wikariusza parafii⁹³, oraz wydzierżawienie zabytkowych piwnic dla potrzeb muzeum⁹⁴, remonty były

⁸⁷ Tamże — ogłoszenia z 12.10.1975 r., 19.10.1975 r. W czasie zbiórki tacy 12.10.1975 r. zgromadzono kwotę 15.850 zł. Przyjmowano także ofiary pieniężne w kancelarii: *Na remont kościoła było 23.300 zł. Doniesiono do kancelarii 850 zł razem 24.150 zł.* Tamże — ogłoszenia z 28.09.1975 r. Dalszy napływ funduszy musiał być niewystarczający, skoro na sfinansowanie remontu przeznaczono bożonarodzeniową kolektę: *Taca na święta przeznaczona na remont kościoła naszego na rynku!* Tamże — ogłoszenia z 21.12.1975 r.

⁸⁸ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 26 — pisma z 20 listopada 1975 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 21.09.1975 r.

⁸⁹ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 25–26 — pisma z 20 listopada 1975 r. i 27 listopada 1975 r. Zarzuty wizytatora musiały dotyczyć warunków nauczania w *kościół szkolny* podczas prowadzenia remontu, gdyż w swym piśmie do Kurii ks. Atanazy Kubica pisał: *Tam [tj. w kościele szkolnym] Ks. Mgr Jan Kołoczko ma tylko 2 lekcje. [...] Dziwić się trzeba, że Ks. Wizytator nie rozumie [sic!] trudności remontów. [...] Deszcz i brak wapna przedłużył remont o trzy tygodnie. Straty nie było, gdyż uczono na salce na Galla Anonima 14 na korytarzu z powodzeniem.*

⁹⁰ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 85 — protokół z 3–4 listopada 1979 r. Wnikliwa kontrola, przeprowadzona przez bp. J. Wojtkowskiego w trakcie wizytacji, przyniosła jednak szereg uwag odnośnie stanu wnętrza świątyni: *Na ołtarzu instalacja elektryczna przewodami podtynkowymi po drewnie. Organy zdewastowane, instalacja elektryczna także przewodami podtynkowymi ciągnięta po drewnie. W narożniku pn/zach zaciek. Wieża to jeden gołębnik, oblepiony ptasim nawozem od środka.* Tamże, k. 88. W części zaleceń gospodarczych, dotyczących *kościół szkolny*, biskup-wizytator zapisał: [...] 18. Zlikwidować prowizorki elektryczne na ołtarzu i na organach. 19. Zlikwidować zaciek w narożniku półn.-zach. 20. Odłączyć instalację elektryczną na wieży koło zegara. 21. Zamknąć wylaz na wieży. 22. Oszklić okna wieży szkłem zbrojonym, przepłoszyć przedtem gołębie z wieży. [...] Tamże, k. 94.

⁹¹ J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice*, s. 428.

⁹² APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 18 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r. W 1963 r. bp Tomasz Wilczyński napisał o budynku na zamku: *Jest w dobrym stanie z wyjątkiem kanalizacji.* Kolejne wizytacje nie zajmowały się stanem technicznym obiektu, co oznacza, że brak było na ten temat jakichkolwiek uwag.

⁹³ AAWO-N, P. Sztum. 270A, k. 92 — pismo ks. A. Kubicy z 4 lipca 1972 r.: *Zabytkową część grodziska w Sztumie przy ul. Galla Anonima 14 zamieszkuje 2 rodziny, 2 wdowy Ks. Leon Zajkowski i salka katechetyczna oraz nasz organista Waclaw Klimek.*

⁹⁴ Tamże, k. 90 — pismo Wikariusza Generalnego z 14 lipca 1972 r.: *Ksiądz Biskup Warmiński po rozpatrzeniu pisma z dnia 4 VII 72 nr 75/72 postanowił co następuje: 1/ zezwolił na wydzierżawienie piwnic zabytkowego grodziska przy ul. Galla Anonima 14 w Sztumie na lat 10 dla Regionalnego Muzeum w Sztumie.*

wykonywane na bieżąco⁹⁵. Koszty remontów ponosiła parafia, choć brak jest wzmianek o jakichkolwiek specjalnych tacach na ten cel — poza wpłatami na fundusz katechetyczny⁹⁶.

4. Rok katechetyczny

Zgodnie z wytycznymi Kurii Biskupiej w Olsztynie, katechizacja powinna odbywać się równoległe z zajęciami w szkole, tj. rok katechetyczny powinien pokrywać się z rokiem szkolnym⁹⁷. W praktyce bywało różnie — często rozpoczynano rok katechetyczny ze znacznym opóźnieniem⁹⁸. Problem ten nie dotyczył jednak parafii św. Anny w Sztumie, gdyż regułą było rozpoczynanie katechizacji równocześnie z nauką w szkole⁹⁹, choć nie musiało to oznaczać od początku pełnych lekcji religii z realizacją programu. W 1962 roku dzieci i młodzież zgłaszała się na lekcje religii już od pierwszego dnia nauczania, po zajęciach w szkole¹⁰⁰. Przekazywano zapewne wówczas katechetom plan zajęć w szkołach, na podstawie którego układano plan katechizacji. Podawano go uczniom i rodzicom do wiadomości w niedzielę po oficjalnym rozpoczęciu zajęć¹⁰¹. Na rozpoczęcie roku szkolnego i katechetycznego, w dniu 1 września 1962 roku, o godzinie 19.00 odprawiono specjalną Mszę św., ze spowiedzią dzieci i młodzieży w tym dniu od godziny 15.00¹⁰². Podobny schemat rozpoczęcia roku katechetycznego, z niewielkimi modyfikacjami, stosowano w zasadzie przez szereg lat, aż do końca lat siedemdziesiątych¹⁰³. Przykładowo, w 1966 roku Mszę św. wraz ze spowiedzią na

⁹⁵ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 38 — protokół z 27–28 września 1969 r. — *Corocznie dokonuje się konieczne remonty w dwóch budynkach należących do parafii, a znajdujące się na terenie miasta*. Drugi budynek, będący własnością parafii, to dom wielorodzinny przy ul. Mickiewicza 19, zamieszkały przez lokatorów. W latach 70. parafia pozbyła się tego obiektu: *Władze Miejskie chcą przejąć [budynek] dla siebie, w zamian za przekazanie parafii budynku i nieruchomości przy ul. Związku Jaszczurczego 1*. Kuria wyraziła na to zgodę. Tamże, k. 70–71 — protokół z 15–16 września 1974 r.

⁹⁶ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 26 — pismo z 20 listopada 1975 r. W 1975 r. ks. A. Kubica pisał: *salka przy ul. Galla Anonima była remontowana kosztem kilku tysięcy złotych dwa lata temu [...]*. Jednocześnie brak jest w 1973 r. informacji w ogłoszeniach parafialnych o jakiegokolwiek specjalnej kolekcji na ten cel — ogłaszanie tego typu tac przy wykonywaniu jakichkolwiek inwestycji było w ówczesnym zwyczaju księży sztumskich.

⁹⁷ Tamże, *Konferencje dekanalne*, k. 169 — protokół z 16 grudnia 1975 r.: *Uczymy wtedy kiedy są lekcje w szkole [...]*.

⁹⁸ Tamże, k. 10 — protokół z 19 października 1967 r.: *W niektórych parafiach rozpoczęto dopiero nauczanie po 11.IX*.

⁹⁹ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 29.08.1965 r., 3.09.1967 r., 1.09.1968 r., 30.08.1970 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 3.09.1972 r., 29.08.1976 r., 20.08.1978 r., 26.08.1979 r.; tamże, *Ogłoszenia Parafialne* [od 15.04.1984 do 6.07.1986], t. 3 (dalej = *Ogłoszenia*, t. 3) — ogłoszenia z 26.08.1984 r., 1.09.1985 r.; tamże, *Ogłoszenia Parafialne od 13.07.1986 do 27.12.1987*, t. 4 (dalej = *Ogłoszenia*, t. 4) — ogłoszenia z 31.08.1986 r., 30.08.1987 r.; tamże, [Ogłoszenia Parafialne od 1.01.1988 do 22.10.1989], t. 5 (dalej = *Ogłoszenia*, t. 5) — ogłoszenia z 28.08.1988 r., 27.08.1989 r.

¹⁰⁰ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 2.09.1962 r.

¹⁰¹ Tamże — ogłoszenia z 9.09.1962 r.

¹⁰² Tamże — ogłoszenia z 26.08.1962 r.

¹⁰³ Tamże — ogłoszenia z 25.08.1963 r., 8.09.1963 r., 30.08.1964 r., 6.09.1964 r., 8.09.1968 r., 7.09.1969 r., 6.09.1970 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 5.09.1971 r., 27.08.1978 r.

rozpoczęcie roku odprawiano w ciągu dwóch kolejnych dni — 1 września dla klas III, IV, i V, zaś 2 września dla pozostałej młodzieży¹⁰⁴. W 1970 roku wskazano dodatkowe dni, w których w pierwszym tygodniu nauczania miały się zgłaszać dzieci i młodzież z poszczególnych szkół¹⁰⁵. Większe zmiany nastąpiły w 1978 roku, kiedy to zamiast organizacyjno-katechetycznych spotkań z uczniami po lekcjach w szkole, wprowadzono Msze św.: *Nowy Rok Katechizacji rozpoczynamy w Imię Boże następująco: wtorek — klasy I-sze o 16.00 na Mszy św., środa — klasy II-gie o 16.00 na Mszy św. Czwartek — klasy III-cie o 16.00 na Mszy św., klasy V o 18.30; piątek — klasy IV — na Mszy o 16.00, klasy VII na Mszy o 18.30; sobota — klasy VI na Mszy o 16.00, klasy VIII — na Mszy o 18.30. Dla wszystkich będzie zawsze godzinę przed Mszą okazja do spowiedzi*¹⁰⁶. Tymczasowy Plan Katechizacji księży sztumscy przekazali w niedzielę, po zakończeniu tygodnia inauguracyjnego kolejny rok szkolny i katechetyczny¹⁰⁷. Na plan katechizacji młodzieży szkół średnich należało poczekać jeszcze kolejny tydzień¹⁰⁸. Ten sam schemat zastosowano przy organizacji rozpoczęcia kolejnego roku katechetycznego, w 1979 roku¹⁰⁹ oraz z niewielkimi modyfikacjami w latach 80., do 1986 roku włącznie¹¹⁰.

W 1987, 1988 i 1989 roku Msze św. na rozpoczęcie roku szkolnego i katechetycznego odprawiano w ciągu dwóch dni pierwszego tygodnia nauczania: w czwartek o godzinie 16.30 oraz dwukrotnie w piątek — o godzinie 9.00 dla dzieci, które miały lekcje w szkole po południu i o godzinie 16.30 dla pozostałych. Ze spowiedzi można było skorzystać na pół godziny przed rozpoczęciem Mszy św. popołudniowej, tj. od 16.00¹¹¹. Plany katechizacji, podobnie jak w poprzednich latach, podawano dopiero w niedzielę rozpoczynającą kolejny tydzień¹¹². W 1988 i 1989 roku ograniczono się do wyznaczenia dni, w które poszczególne klasy miały zgłosić się na katechizację przed lub po zajęciach w szkole¹¹³.

Od roku szkolnego 1990/91 nie podawano już planów katechizacji w ogłoszeniach duszpasterskich parafii św. Anny w Sztumie — nauczanie religii powróciło do szkół, gdzie umieszczono ją w siatce godzin lekcyjnych. Księża sztumscy nie

¹⁰⁴ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 28.08.1966 r.

¹⁰⁵ Tamże, ogłoszenia z 30.08.1970 r.: *W następną niedzielę podamy plan lekcji religii a teraz niech dzieci przyjdą po swych skończonych zajęciach w szkole na lekcje religii, w następującym porządku: Środa z szkoły nr 1, Czwartek 2, Piątek z 3. Klasy Licealne w środę o 15.00. Młodzież dojeżdżająca w wtorki o 18.00.*

¹⁰⁶ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 20.08.1978 r.

¹⁰⁷ Tamże — ogłoszenia z 27.08.1978 r.

¹⁰⁸ Tamże — ogłoszenia z 3.09.1978 r.

¹⁰⁹ Tamże — ogłoszenia z 19.08.1978 r., 26.08.1979 r., 2.09.1979 r.

¹¹⁰ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 2.09.1984 r., 1.09.1985 r., 8.09.1985 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 4 — ogłoszenia z 31.08.1986 r., 7.09.1986 r., 30.08.1987 r., 6.09.1987 r.

¹¹¹ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 4 — ogłoszenia z 30.08.1987 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — ogłoszenia z 28.08.1988 r., 27.08.1989 r.

¹¹² Tamże, *Ogłoszenia*, t. 4 — ogłoszenia z 6.09.1987 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — ogłoszenia z 4.09.1988 r., 3.09.1989 r.

¹¹³ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — w 1988 r. podano następujący porządek katechizacji: *Dzieci z „0”, klasy I i II przychodzą z rodzicami: „0” w sobotę, klasy I w piątek, klasy II w czwartek, kl. III w środę przed lub po lekcjach, klasy IV — we wtorek, V w środę, VI w czwartek, VII w piątek. Te klasy, które idą po południu do szkoły przychodzą 1/2 przed lekcjami w szkole, inne klasy po zajęciach w szkole. [...] Na katechezę [szkoły średnie i klasy VIII] zgłaszają się w następujące dni: kl. III i IV we wtorek, klasy II w środę, klasy I w czwartek. Klasy VIII zgłaszają się od wtorku do czwartku po lekcjach.*

zrezygnowali jednak z rozpoczynania roku szkolnego i katechetycznego Mszą św. Odprawiano ją dwukrotnie w dniu rozpoczęcia zajęć w szkole: o godzinie 8.00 dla młodzieży ze szkół ponadpodstawowych, rozpoczynającej zajęcia w szkole o godzinie 9.30 oraz o godzinie 10.30 dla dzieci ze szkół podstawowych¹¹⁴. Msze św. na rozpoczęcie roku szkolnego są także odprawiane w pierwszym dniu nauczania w parafii św. Andrzeja Boboli, od momentu jej utworzenia w 1996 roku¹¹⁵.

Podobnie jak na rozpoczęcie, Mszę św. odprawiano także na [...] *zakończenie roku szkolnego i podziękowanie Panu Bogu za zdrowie, pomoc w nauce [...]*¹¹⁶. Chcąc zachęcić do udziału w Mszy św. kończącej naukę, księża sztumscy przypominali, że [...] *wypada również podziękować za łaski i światło Ducha Św. otrzymane w ciągu roku szkolnego, które pozwoliły zdobyć dużo wiedzy*¹¹⁷. W 1963 roku Msze św. na zakończenie roku szkolnego i katechetycznego odprawiano w ciągu dwóch dni: w poniedziałek, 24 czerwca o godzinie 19.00 dla klas siódmych, z okazją do spowiedzi od 15.00 i dwukrotnie w piątek, 28 czerwca — o 15.30 dla licealistów i o godzinie 19.00 dla dzieci z klas I–VI¹¹⁸. W podobny sposób zorganizowano zakończenie roku nauki w 1964 roku, odprawiając Msze św. w dni powszednie¹¹⁹.

Odmienny schemat organizacji zakończenia roku katechetycznego i szkolnego stosowano w latach 70. Msze św., kończące rok szkolny w czerwcu 1971 roku, odprawiano w niedzielę po ostatnim tygodniu nauki¹²⁰. Na Mszach św. w niedzielę kończono nauczanie w kolejnych latach, aż do 1974 roku włącznie¹²¹. W 1975 roku powrócono do uroczystości w ciągu tygodnia, odprawiając msze w zwykłe dni po południu¹²². Dodatkową mobilizacją młodzieży szkół średnich do udziału w uroczystym zakończeniu roku, było połączenie Mszy św. z rozdaniem świadectw: *Ci, którzy nie będą mogli być na zakończeniu, świadectwa odbiorą w środę w kancelarii parafialnej w godzinach urzędowania*¹²³.

W latach 80. kontynuowano organizowanie popołudniowych Mszy św., kończących nauczanie, w zwykłe dni tygodnia, oddzielnie urządając je dla dzieci młodszych, oddzielnie zaś dla dzieci starszych i młodzieży¹²⁴. Powrót religii do szkół w 1990 roku nie zniósł istniejącej w Sztumie tradycji kończenia rocznego

¹¹⁴ Tamże, [Ogłoszenia Parafialne od 29.10.1989 do 15.11.1992], t. 6 (dalej = *Ogłoszenia*, t. 6) — ogłoszenia z 2.09.1990 r., 1.09.1991 r., 30.08.1992 r. *Msze święte na rozpoczęcie roku szkolnego w pierwszym dniu zajęć do południa, odprawiane są do dzisiaj* [tj. do września 2001 r.] — *Relacja ks. A. Kurowskiego*.

¹¹⁵ *Relacja ks. T. Balińskiego*.

¹¹⁶ APA, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 23.06.1963 r.

¹¹⁷ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 24.06.1984 r.

¹¹⁸ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 23.06.1963 r.

¹¹⁹ Tamże, ogłoszenia z 21.06.1964 r.

¹²⁰ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 20.06.1971 r.: *Dzisiaj zakończenie roku szkolnego z nauki religii na Mszach św. o 9.00, 11.00 i 14.30*.

¹²¹ Tamże — ogłoszenia z 17.06.1973 r., 9.06.1974 r.

¹²² Tamże — ogłoszenia z 1.06.1975 r., 8.06.1975 r.

¹²³ Tamże.

¹²⁴ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 24.06.1984 r., 23.06.1985 r., 22.06.1986 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 4 — ogłoszenia z 22.06.1987 r., 28.06.1987 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — ogłoszenia z 26.06.1988 r., 11.06.1989 r.; tamże, *Ogłoszenia*, t. 6 — ogłoszenia z 14.06.1990 r.

okresu nauczania Mszą św. — organizowano je o godzinie 8.00 dla młodzieży i nauczycieli szkół średnich, a o godzinie 14.00 lub 10.00 dla dzieci i nauczycieli Szkół Podstawowych nr 1 i nr 2¹²⁵. Podobnie kończono rok szkolny i katechetyczny od 1997 roku w parafii św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika, odprawiając Msze św. dla dzieci i młodzieży ze szkół leżących na terenie tej parafii, w ostatnim dniu nauczania¹²⁶.

Do powrotu religii do szkół w 1990 roku, katechizowano jedną godzinę tygodniowo. Jednocześnie bp J. Oblak zalecał [...] *uczenie dzieci do I-szej Spowiedzi i Komunii św. po 2 lekcje w tygodniu*¹²⁷. Księża sztumscy organizowali dodatkowe katechezy dla rodziców dzieci przygotowujących się do Pierwszej Komunii św.¹²⁸. Dodatkowe nauki organizowano dla kandydatów do bierzmowania. W 1984 roku odbyły się one dwukrotnie, na krótko przed przyjazdem bp. W. Ziembę, który udzielił sakramentu¹²⁹. Od kwietnia 1989 roku prowadzono [...] *dodatkowe katechezy młodzieży klas VII przed sakramentem bierzmowania*¹³⁰, którego udzielił bp W. Ziembę w miesiąc później, czyli 23 maja 1989 roku¹³¹. Spotkania klas VII zorganizowano także w kwietniu 1990 roku, na krótko przed bierzmowaniem¹³².

Powrót religii do szkół przyniósł w 1992 roku prawne zapewnienie nauczania dwóch godzin tygodniowo. Duży nacisk na wprowadzenie katechizacji w pełnym wymiarze godzin we wszystkich szkołach diecezji elbląskiej, kładł w *Instrukcji Katechetycznej* z 1993 roku ówczesny Dyrektor Wydziału Katechetycznego, ks. dr J. Wiśniewski: *Zobowiązuję Księżę Proboszczów, aby w poczuciu odpowiedzialności za tę wielką sprawę, pomogli Dyrektorom Szkół zorganizowanie dwóch lekcji religii w każdej klasie wszystkich Szkół Podstawowych i w Przedszkolach*¹³³. W szkołach średnich należało organizować nauczanie religii w pełnym wymiarze dwóch godzin tygodniowo tam, gdzie byli katecheci z wyższym wykształceniem teologicznym. Wyrażenie zgody na zmniejszenie liczby godzin katechezy w szkołach na terenie diecezji elbląskiej należało do kompetencji biskupa elbląskiego. Każdorazowa decyzja, na wniosek dyrektora szkoły, miała być wynikiem szczegółowej analizy sytuacji: *Biskup Elbląski wyrazi zgodę na zmniejszenie ilości godzin religii do jednej, tylko w uzasadnionych przypadkach*¹³⁴. Wizytacja szkół dekanatu sztumskiego, przeprowadzona przez ks. dr. J. Wiśniewskiego 12 listopada 1992

¹²⁵ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 6 — ogłoszenia z 16.06.1991 r., 21.06.1992 r. Kończenie w ten sposób roku kontynuowano w kolejnych latach, do zakończenia roku szkolnego 2000/01 włącznie — *Relacja ks. A. Kurowskiego*.

¹²⁶ *Relacja ks. T. Balińskiego*.

¹²⁷ APA, *Konferencje dekanalne*, k. 189 — protokół z 24 września 1976 r.

¹²⁸ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 8.09.1984 r.: *W najbliższy piątek po wieczornej Mszy św. Katecheza dla rodziców dzieci przygotowujących się do I Komunii św. W tym tygodniu przychodzą rodzice z szkoły podst. nr 1. Obecność obowiązkowa*.

¹²⁹ Tamże — ogłoszenia z 29.04.1984 r.

¹³⁰ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — ogłoszenia z 16.04.1989 r.: *Będą one w kościele o 16.30*.

¹³¹ Tamże — ogłoszenia z 21 maja 1989 r.

¹³² Tamże, *Ogłoszenia*, t. 6 — ogłoszenia z 22.04.1990 r.

¹³³ Archiwum Diecezji Elbląskiej (dalej = ADEg), Akta Kurii, *Akta prawne Wydziału Nauki Katolickiej. Elbląg* [dalej = *Akta prawne*], k. 14v — dekret Biskupa Elbląskiego L.dz. 143/93 z 25 marca 1993 r.

¹³⁴ Tamże.

roku ujawniła, że w żadnej z wizytowanych szkół na terenie Sztumu nie wprowadzono drugiej godziny religii¹³⁵. Żaden z dyrektorów sztumskich szkół nie wystąpił także do biskupa elbląskiego o wyrażenie zgody na obniżenie liczby godzin nauczania. Dyrektor Zespołu Szkół w Sztumie w trakcie wizytacji oświadczył wręcz: „nie będę występował o zgodę do biskupa, bo podstawowy wymóg nauczania religii został spełniony”¹³⁶. Wkrótce dyrekcja tej placówki musiała jednak zmienić zdanie i złożyć prośbę o zgodę na zmniejszenie liczby godzin katechezy, gdyż w styczniu 1993 roku biskup elbląski taką zgodę wyraził¹³⁷. Taką samą zgodę uzyskał także na początku września 1993 roku dyrektor Zespołu Szkół Zawodowych w Sztumie¹³⁸.

Nauczanie dwóch godzin religii tygodniowo udało się wprowadzić na terenie Sztumu jedynie w odniesieniu do szkół podstawowych i gimnazjum. W szkołach średnich do zakończenia roku szkolnego 1999/2000 wymiar nauczania religii wynosił jedną godzinę tygodniowo¹³⁹. Jedynym odstępstwem od tej zasady było katechizowanie, w roku szkolnym 1998/99, w wymiarze dwóch godzin tygodniowo klas pierwszych Zespołu Szkół w Sztumie. Pozostałe klasy miały religię w wymiarze jednej godziny¹⁴⁰.

Samodzielne nauczanie religii i niezatrudnianie katechetów świeckich przez długi okres przed powrotem religii do szkół w 1990 roku, powodowało, że księża sztumscy musieli godzić pracę katechetyczną z innymi obowiązkami, związanymi z funkcjonowaniem parafii. O pierwszeństwie nauczania religii przypominał sztumskim duchownym w 1970 roku bp J. Obłąk: *Nie należy wywoływać wikarego do chorego lub na pogrzeb, kiedy prowadzi lekcję*¹⁴¹. Nie zawsze jednak udawało się ustawić zajęcia księży katechizujących tak, aby nie ucierpiało na tym nauczanie

¹³⁵ Kuria Diecezjalna Elbląska (dalej = KDEg), Wydział Nauki Katolickiej (dalej = WNK), *Protokoły wizytacji szkół — Protokół nr 3/92* — zwizytowano wówczas następujące szkoły w Sztumie: Liceum Medyczne, Zespół Szkół Zawodowych, Liceum Ogólnokształcące, Szkoła Podstawowa nr 2.

¹³⁶ Tamże.

¹³⁷ ADEg, Akta Kurii, *Dziennik Korespondencyjny Wydziału Katechetycznego. Tom II, od 01.I.1993 r. — 31.VIII.1993 r., od nr 1–910* (dalej = *Dziennik Korespondencyjny. Tom II*) — poz. 8/93 z 12.01.1993 r.

¹³⁸ ADEg, Akta Kurii, *Dziennik Korespondencyjny Wydziału Katechetycznego. Tom III, od 31.VIII.1993 — 18.VIII.1994 r., nr 911–(1252)–556* (dalej = *Dziennik Korespondencyjny, Tom III*), poz. 1072/93 z 2.09.1993 r.

¹³⁹ ADEg, Akta Kurii, *Kuria Diecezjalna Elbląska, Wydział Nauki Katolickiej. Sprawozdania katechetyczne Parafii Diecezji Elbląskiej, rok szkolny 1996/1997* (dalej = *Sprawozdania katechetyczne 1996/1997*) — sprawozdania z katechizacji w parafiach św. Anny i św. Andrzeja Boboli w Sztumie; tamże, *Sprawozdania katechetyczne Parafii Diecezji Elbląskiej, rok szkolny 1997/1998* (dalej = *Sprawozdania katechetyczne 1997/1998*) — ankiety katechetyczne z parafii św. Anny i św. Andrzeja Boboli w Sztumie; tamże, *Sprawozdania katechetyczne Parafii Diecezji Elbląskiej, rok szkolny 1998/1999* (dalej = *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999*) — ankiety katechetyczne z parafii św. Anny i św. Andrzeja Boboli w Sztumie; KDEg, WNK, *Kuria Diecezjalna Elbląska, Wydział Nauki Katolickiej. Sprawozdania katechetyczne Parafii Diecezji Elbląskiej, rok szkolny 1999/2000* (dalej = *Sprawozdania katechetyczne 1999/2000*) — ankiety katechetyczne z parafii św. Anny i św. Andrzeja Boboli w Sztumie.

¹⁴⁰ KDEg, WNK, *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999* — ankieta katechetyczna z parafii św. Anny w Sztumie.

¹⁴¹ APA, *Konferencje dekanalne*, k. 53 — protokół z 12 maja 1970 r.

religii. W latach osiemdziesiątych odwoływano katechezy, najczęściej z całego tygodnia, z powodu konieczności odbycia przez księży sztumskich rekolekcji kapłańskich. Z tego powodu nie było religii w tygodniu, zaczynającym się 23 kwietnia 1984 roku¹⁴², 8 kwietnia 1985 roku¹⁴³, 31 marca 1986 roku¹⁴⁴ oraz 20 kwietnia 1987 roku — od środy do piątku¹⁴⁵. Odwoływano także lekcje religii, odbywające się w niedziele. W 1966 roku wielokrotnie odwoływano, bez podania przyczyny, spotkania dla dzieci przedszkolnych, organizowane zwyczajowo o godz. 15.00 — katechezy nie odbyły się 6, 20, 27 listopada oraz 4, 11, 18 grudnia¹⁴⁶.

Coroczna wizyta duszpasterska, zwana kolędą musiała wywoływać kolejne perturbacje w nauczaniu religii. Z uwagi na godziny pracy zawodowej wiernych, kolęda mogła odbywać się w ciągu tygodnia roboczego wyłącznie w godzinach popołudniowych. Równocześnie katechizacja w okresie przed powrotem do szkół w 1990 roku, z uwagi na zajęcia szkolne, odbywała się dla większości dzieci i młodzieży także tylko po południu. Na konieczność takiego zorganizowania kolędy, aby nie kolidowała z nauczaniem religii, zwracano księżom sztumskim uwagę na konferencji dekanalnej już w 1967 roku: *W okresie kolędowym (sic!), aby nie przerywać nauczania religii po lekcjach dla klas II–VIII*¹⁴⁷. Nie zawsze udawało się wprowadzić w życie te zalecenia. Wizyta duszpasterska, zakończona w styczniu 1980 roku, spowodowała perturbacje w katechizacji szkół podstawowych — *normalne zajęcia* przywrócono po zakończeniu kolędy, 4 lutego¹⁴⁸. Wyniki wizytacji nauczania religii, którą w tym czasie przeprowadzono w Sztumie, spowodowały ostrą reakcję bp. J. Obłąka. Zwrócił on uwagę proboszczowi sztumskiemu, ks. A. Kubicy, na nieprawidłowości, przypominając o konieczności katechizowania w czasie, gdy w szkołach odbywa się nauka oraz wskazał możliwość wykorzystania na odbycie kolędy, okresu ferii w szkołach¹⁴⁹.

III. KATECHECI I UCZNIOWIE

1. Obsada nauczycieli religii

W 1974 roku bp J. Obłąk określił swoje stanowisko odnośnie miejsca katechizacji w całości pracy duszpasterskiej. W trakcie konferencji dekanalnej w Starym Targu przypomniał duchownym sztumskim *o naczelnym zadaniu księży w para-*

¹⁴² Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 23.04.1984 r.

¹⁴³ Tamże — ogłoszenia z 8.04.1985 r.

¹⁴⁴ Tamże — ogłoszenia z 31.03.1986 r.

¹⁴⁵ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 4 — ogłoszenia z 20.04.1987 r.

¹⁴⁶ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia 6.11.1966 r., 20.11.1966 r., 27.11.1966 r., 4.12.1966 r., 11.12.1966 r., 18.12.1966 r.

¹⁴⁷ Tamże, *Konferencje dekanalne*, k. 16 — protokół z 12 grudnia 1967 r.

¹⁴⁸ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 27.01.1980 r., 3.02.1980 r.

¹⁴⁹ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 4 — pismo Nr 9/80/N z 16 stycznia 1980 r.: *W tegorocznym protokóle z wizytacji nauczania religii w Sztumie zapisano: „Nauczanie religii prowadzone jest do południa. A po południu, kiedy głównie odbywa się nauka religii, lekcji religii nie ma”. Tylekroć razy przypominano i wyjaśniano, że w czasie kolędy nie należy przerywać nauczania religii. Zawsze uczymy wiedzy, kiedy w szkole jest nauka. Na kolędę wykorzystywać ferie świąteczne i semestralne. Taka jest decyzja Konferencji Episkopatu. Chyba to jest zrozumiałe!*

fiach, tj. o nauczaniu religii¹⁵⁰. Ponadto bp J. Oblak nakazywał nauczać proboszczom, co oznaczało, że wielokrotnie cedowali oni całość katechizacji na swych wikariuszy. Z uwagi na brak wystarczającej liczby księży, polecił także zatrudniać w katechizacji siostry zakonne, nauczycieli-emerytów oraz dziewczęta po szkole średniej, po odbyciu odpowiedniego przeszkolenia w Gietrzwałdzie¹⁵¹.

Wizytacje parafii sztumskiej wskazują, że katechizowali wszyscy pracujący tu księża¹⁵². Potwierdzają to także ankiety nauczania religii od 1969 do 1979 roku, znajdujące się w archiwum parafii św. Anny¹⁵³. Nie oznaczało to jednak równomiernego rozłożenia liczby godzin lekcji religii na proboszcza i jego współpracowników — w 1979 roku ks. A. Kubica prowadził sześć lekcji tygodniowo, wikariusze powyżej dwudziestu każdy¹⁵⁴.

W powojennych dziejach parafii św. Anny w Sztumie, urząd proboszcza sprawowali następujący księża: kan. Leon Neumann¹⁵⁵ — do 1950 roku, prał. Zygmunt Geneja¹⁵⁶ — od 1950 do 1958 roku, kan. mgr Franciszek Brudnias¹⁵⁷ — od 1958 do 1962 roku, Atanazy Kubica¹⁵⁸ — od 1963 do 1980 roku, mgr Maksymilian Falk¹⁵⁹ — od 1980 do 1983 roku i prał. Antoni Kurowski¹⁶⁰ — od

¹⁵⁰ APA, *Konferencje dekanalne*, k. 143 — protokół z 7 października 1974 r.

¹⁵¹ Tamże, k. 38 — protokół z 2 czerwca 1969 r.

¹⁵² Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 16 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r.: *Uczą wszyscy miejscowi Księża* [...]; k. 23 — protokół z 30 listopada 1966 r.: *Katechizację prowadzi Ks. Proboszcz i 2 Wikariusze*; k. 27 — protokół z 15 grudnia 1967 r.: *Nauczaniem religii zajmują się: Ks. Proboszcz, Wikariusze* [...]; k. 32 — protokół z 21 grudnia 1968 r.: *Nauczają: Ks. Proboszcz, Księża Wikariusze* [...]; k. 59 — protokół z 6 grudnia 1972 r.: *Nauczają wszyscy z ks. proboszczem na czele*; k. 63 — protokół z 30 grudnia 1973 r.: *Wszyscy księża z parafii katechizują*; k. 68 — protokół z 15–16 września 1974 r.: *Uczą: Ks. proboszcz i dwaj wikariusze*.

¹⁵³ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 8–9, 42–43, 50, 53–55 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1969/70, 1970/71, 1971/72, 1972/73, 1973/74, 1974/75, 1977/78, 1978/79.

¹⁵⁴ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 82 — protokół z 3–4 listopada 1979 r. — bp J. Wojtkowski w trakcie wizytacji parafii zapisał: *Uczą religii: ks. Atanazy Kubica — lat 46 — kl. V — 6, Ks. Henryk Frączek SDB — lat 51 — kl. VI–VII–VIII — 21, Ks. Eugeniusz Błądek SDB i Ks. Franciszek Kamiński — szkoły średnie — lekcji 22*.

¹⁵⁵ J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice*, s. 654–655 — urodził się w 1879 r., święcenia kapłańskie przyjął w 1903 r. W 1919 r. objął parafię św. Anny w Sztumie. Zmarł w Sztumie 7 lutego 1950 r.

¹⁵⁶ Tamże, s. 655 — w czerwcu 1957 r. został mianowany szambelanem papieskim. Dnia 11 września 1958 r. został przeniesiony do ławy, gdzie był proboszczem i dziekanem. Zmarł 27 stycznia 1981 r. w Elblągu, pochowany został na cmentarzu przykościelnym w Sztumie.

¹⁵⁷ Tamże — urodził się 26 stycznia 1902 r. w Piasecznie, pow. Radom, święcenia kapłańskie przyjął w kwietniu 1931 r. Przed objęciem 21 października 1958 r. parafii sztumskiej, pracował w Kwidzynie jako katecheta i kapelan siostr benedyktynek. 29 września 1960 r. został mianowany kanonikiem honorowym dobromiejskim; zmarł 9 kwietnia 1962 r.

¹⁵⁸ Tamże — urodził się 23 lutego 1933 r. w Gierałtowicach koło Rybnika. Po ukończeniu studiów w Warmińskim Seminarium Duchownym w Olsztynie, 24 czerwca 1956 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przed przybyciem 20 czerwca 1963 r. do Sztumu, pracował jako wikariusz w Gardai, od 1957 r. był administratorem parafii w Czarnem Dolnem. Z funkcji proboszcza został odwołany 20 czerwca 1980 r., zmarł 4 grudnia 1984 r. w Malborku.

¹⁵⁹ *Rocznik [1985]*, s. 520 — urodził się 29 kwietnia 1930 r. w Gdyni, święcenia przyjął 2 lutego 1958 r. Dnia 1 lipca został mianowany prokuratorem Warmińskiego Seminarium Duchownego w Olsztynie, 17 października 1984 r. — kanonikiem honorowym dobromiejskim.

¹⁶⁰ *Spis parafii i duchowieństwa diecezji elbląskiej, rok 2000*, (dalej = *Spis 2000*), Elbląg 2000, s. 294 — urodził się 16 kwietnia 1930 r. w Gackach, diecezja pelplińska, święcenia kapłańskie przyjął 5 czerwca 1955 roku. Przed objęciem 1 lipca 1983 r. parafii św. Anny, był od 1965 r. proboszczem w Starym Targu. Od 15 czerwca 1971 r. pełni funkcję dziekana sztumskiego. Dnia 14 grudnia 1978 roku

1983 roku do dziś. Proboszczem parafii św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika, jest od jej utworzenia w 1996 roku ks. Tomasz Baliński¹⁶¹. Wikariuszem w tej parafii jest ks. Andrzej Jażdżewski — od 1997 roku¹⁶².

TABELA 2

Wikariusze pracujący w parafii św. Anny do 2000 roku¹⁶³

Imię i nazwisko	Lata pracy	Imię i nazwisko	Lata pracy
Alfons Schultz	1950	Zygmunt Galoch	1980–1982
Józef Gronkowski	1954–?	mgr Jan Wiśniewski	1980–1981
Florian Ruta	1957–1958	Mieczysław Banek	1981–1988
Jan Wielgat	1958–1959	Lech Wasilewski	1981–1982
Stanisław Dubicki	1959–?	Antoni Bałtruszewicz	1981–?
Franciszek Zdronowski	1959	Adam Śniechowski	1982–1985
Stanisław Kalinowski	1959–?	Jerzy Kijkowski	1982–?
Bogusław Jerzy Sochacki	1960–1964	Jan Kiesz	1985–1987
Hieronim Kozuń	1964	mgr Andrzej Osiecki	1985–?
Paweł Książek	1964–?	mgr Andrzej Kilanowski	1988–1993
Józef Hek	1964–?	mgr Marek Żmudziński	1990–1994
Wojciech Borkowski	1967	mgr Krzysztof Bałbaczyński	1992–1995
Gerard Łążyński	1967	mgr Andrzej Starczewski	1993–1994
mgr Stanisław Kalinowski	1967	mgr Adam Ciechanowski	1994–1995
Eugeniusz Poszepczyński	1967–1968	mgr Tomasz Mogielnicki	1994–1997
Stanisław Martyna	1968–?	Ireneusz Kuc	1995–1997
Tadeusz Zajutro	1971–?	mgr Zbigniew Bielecki	1995–1998
mgr Leon Zajkowski	1971–1974	mgr Bogdan Sokołowski	1996–1997
Władysław Sobczyński SDB	1973–1974	mgr Tomasz Gańko	1998–1999
Mieczysław Kitlas SDB	1974–1979	mgr Sławomir Kazimierczyk	1998–1999
Zenon Skolasiński	1974–?	mgr Wojciech Labe	1999–
Henryk Frączek SDB	1976–1982	Włodzimierz Hoffman	1999–

został Kapelanem Honorowym Jego Świątobliwości, od 25 marca 1993 r. jest kanonikiem gremialnym Kapituły Katedralnej Elbląskiej.

¹⁶¹ Tamże, s. 269, 274; *Spis duchowieństwa i podział administracyjny diecezji elbląskiej. Schematyzm — rok 1996*, Elbląg 1996, s.127 — urodził się 17 lutego 1964 r. w Olecku, diecezja ełcka, święcenia kapłańskie przyjął 10 czerwca 1989 r. przed objęciem 1 września 1996 r. parafii św. Andrzeja Boboli w Sztumie, był w 1996 r. proboszczem w Wilczętach oraz administratorem w Dobrem. Pełni funkcję Diecezjalnego Duszpasterza Więziennictwa.

Oprócz księży, w parafii św. Anny nauczali także świeccy. W 1963 roku i w latach następujących, aż do roku 1970, sztumskich księży w nauczaniu religii wspomagała katechetka Leokadia Krupska¹⁶⁴. Ucząc klasy I–IV szkoły podstawowej oraz dzieci przedszkolne, znacznie odciążała księży — prefektów, którzy mogli w ten sposób skupić się na katechizowaniu dzieci starszych i młodzieży¹⁶⁵. Dobrą opinię o jej pracy pozostawił bp J. Drzazga w protokole wizytacyjnym z 1963 roku: *Ma kwalifikacje nauczycielskie. Posiada wpływ naariatwę i młodzież. Pracuje gorliwie*¹⁶⁶. Posiadanie przez nią odpowiednich kompetencji do nauczania religii potwierdził także dziekan sztumski w 1968 roku¹⁶⁷.

W sierpniu 1970 roku olsztyńska Kuria Biskupia skierowała do pracy katechetycznej w parafii św. Anny kolejną świecką katechetkę, Krystynę Rybakiewicz¹⁶⁸. W roku szkolnym 1970/71 nauczala ona religii dzieci przedszkolne, w niedziele, o godzinie 15.00¹⁶⁹. Ankieta nauczania religii z roku szkolnego 1971/72 nie wymienia jej już jako osoby katechizującej¹⁷⁰. W sierpniu 1973 roku bp J. Obłąk podjął próbę skierowania do pracy w Sztumie kolejnej katechetki¹⁷¹. Mimo to, od roku szkolnego 1971/72 aż do 1989 roku, księża sztumscy uczyli katechezy samodzielnie, nie zatrudniając jakichkolwiek katechetów¹⁷². Z początkiem roku szkolnego 1989/90, tj. na rok przed powrotem religii do szkół, nauczanie religii w parafii sztumskiej rozpoczęła katechetka Elżbieta Orłowska¹⁷³.

Nauczanie religii wyłącznie przez księży stanowiło dla nich bardzo duże obciążenie. Olsztyńscy biskupii widzieli konieczność zatrudnienia w katechizacji sióstr zakonnych, co ich zdaniem znacznie usprawniłoby proces nauczania religii. Istniały pod tym względem pewne doświadczenia, gdyż w roku szkolnym 1969/70 księży sztumskich w nauczaniu religii wspomagała s. pallotynka, katechizująca jeden dzień w tygodniu grupę 21 dzieci¹⁷⁴. Bp J. Drzazga dostrzegając ten problem,

¹⁶² *Spis 2000*, s. 269.

¹⁶³ J. Wiśniewski, *Kościoty i kaplice*, s. 655–656, *Spis 2000*, s. 268–269, 274, 278, 291, 293, 298, 306.

¹⁶⁴ APA, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 15 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r.; tamże, k. 24 — protokół z 30 listopada 1966 r.; tamże, k. 27 — protokół z 15 grudnia 1967 r.; tamże, k. 32 — protokół z 21 grudnia 1968 r.; tamże, k. 39 — protokół z 27–28 września 1969 r.; tamże, *Materiały Referatu*, k. 55 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1969/70 — po raz ostatni Leokadię Krupską, jako nauczającą religii, wymieniono w sprawozdaniu za rok szkolny 1969/70.

¹⁶⁵ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 55 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1969/70.

¹⁶⁶ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 15 — protokół z 8–10 czerwca 1963 r.

¹⁶⁷ Tamże, k. 32 — protokół z 21 grudnia 1968 r. Ks. F. Sawicki, dziekan malborsko-sztumski, zapisał wówczas: *Nauczają: [...] katechetka uprawniona do nauczania Leokadia Krupska*.

¹⁶⁸ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 59 — skierowanie z 29 sierpnia 1970 r.

¹⁶⁹ Tamże, k. 54 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1970/71.

¹⁷⁰ Tamże, k. 53 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1971/72.

¹⁷¹ Tamże, k. 35 — *Referat Nauczania Kurii Biskupiej w Olsztynie uprzejmie zapytuje, czy parafia Sztum może zaangażować do pracy katechetycznej panią katechetkę. Jeśli Przewielebny Ksiądz Dziekan jest gotów zatrudnić nową siłę, uprzejmie prosimy o jak najszybsze poinformowanie nas*.

¹⁷² Tamże, k. 8–9, 42–43, 50, 53 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1971/72, 1972/73, 1973/74, 1974/75, 1977/78, 1978/79 — jako katechizujących wymieniono wyłącznie księży, pracujących w parafii. Także do końca lat 80. katechizowali wyłącznie księża — *Relacja ks. A. Kurowskiego*.

¹⁷³ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — ogłoszenia z 3.09.1989 r.

¹⁷⁴ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 55 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1969/70: *W czwartki S. Pallotynka ma 21 osób*. Ani wcześniejsze, ani późniejsze dokumenty źródłowe nie wymieniają jednak jakichkolwiek osób zakonnych, jako katechizujących.

zapisał w 1974 roku w trakcie wizytacji parafii św. Anny: *Celem wzmocnienia akcji duszpasterskich zwłaszcza na odcinku katechetycznym i charytatywnym należy zaangażować siostry zakonne. Mogłyby one zamieszkać w budynku przy ul. Związku Jaszczurczego 1 [...]. Należy rozpocząć w tym względzie starania u Przełożonych Zakonnych*¹⁷⁵. Ewentualne kroki, podjęte w celu realizacji tych zaleceń nie przyniosły żadnych efektów, bowiem w trakcie kolejnej wizytacji w 1979 roku bp J. Wojtkowski napisał: *Placówek siostr zakonnych nie ma. [...] Nadal aktualne jest zaangażowanie w parafii siostr zakonnych*¹⁷⁶. Postulaty biskupów warmińskich, aktualne są do dziś, gdyż do 2001 roku żadne zgromadzenie zakonne nie utworzyło w Sztumie swego domu¹⁷⁷.

Powrót religii do szkół w 1990 roku spowodował zmiany w organizacji nauczania religii. Księża sztumscy, chcąc podołać samodzielnie katechizacji w systemie szkolnym, musieliby uczyć po kilkadziesiąt godzin dziennie przez wszystkie dni tygodnia. Zaistniała więc konieczność zatrudnienia świeckich katechetów. Zgodnie z wytycznymi Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Biskupiej Diecezji Elbląskiej, nauczyciel religii otrzymuje, na podstawie prośby proboszcza, misję kanoniczną do nauczania oraz skierowanie do pracy w danej szkole. Zatrudniającym katechetę jest jednak w dalszym ciągu ksiądz proboszcz parafii, na terenie której znajduje się dana szkoła¹⁷⁸. Misja kanoniczna jest rokrocznie przedłużania: *Wycofanie misji kanonicznej [...] przez Władze Kościelne powoduje zwolnienie z pracy w szkole na stanowisku nauczyciela religii*¹⁷⁹. Oprócz umowy o pracę w szkole, od 1993 roku każdy katecheta w diecezji elbląskiej jest zobowiązany podpisać *umowę wewnętrzną* z proboszczem zatrudniającym go¹⁸⁰. Dokument ten określa wzajemne zobowiązania proboszcza i katechety, w kwestii *współpracy duszpastersko-katechetycznej*. Podpisując *umowę*, proboszcz zobowiązuje się do [...] *udzielania pomocy katechetom w organizowaniu pracy katechetycznej w szkole na wszystkich jej płaszczyznach [...]*, zaś katecheta [...] *zobowiązany jest do czynnego włączenia się w życie parafii*¹⁸¹. Niepodpisanie *umowy wewnętrznej* pomiędzy księdzem proboszczem, a katechetą powoduje nieprzedłużenie misji kanonicznej do nauczania¹⁸².

Ustalono 18 nazwisk katechetów świeckich uczących w szkołach, pracujących w obydwu parafiach sztumskich do 2000 roku. Najdłużej, przez 7 lat w katechizacji pracowała jedna osoba. Po dwóch katechetów pracowało 6 i 5 lat. Po 3 lata nauczały dwie nauczycielki religii, 4 i 2 lata — po jednej. Pozostała część nauczycieli religii — 8 osób, pracowała tylko rok. Katecheci świeccy nauczali

¹⁷⁵ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 71–72 — protokół z 15–16 września 1974 r.

¹⁷⁶ Tamże, k. 77, 91–92 — protokół z 3–4 listopada 1979 r.

¹⁷⁷ *Spis 2000*, s. 268–269.

¹⁷⁸ *Zatrudnienie nowych katechetów*, w: Kurenda, [Pismo okólne Kurii Diecezjalnej Elbląskiej] (dalej = Kurenda), nr 6/95, poz. 39, s. 32.

¹⁷⁹ *UMOWA*, w: Kurenda, nr 6/95, poz. 40, s. 33; por. ADEg, Akta Kurii, *Akta prawne*, k. 41. O konieczności posiadania misji kanonicznej do nauczania religii mówił księżom sztumskim bp J. Oblak już w 1972 r.: *Osoby uczące religii muszą mieć Misję kanoniczną* — APA, *Konferencje dekanalne*, k. 97 — protokół z 13 grudnia 1972 r.

¹⁸⁰ ADEg, Akta Kurii, *Akta prawne*, k. 16v.

¹⁸¹ *UMOWA*, w: Kurenda, nr 6/95, s. 33, poz. 40.

¹⁸² *Zatrudnienie nowych katechetów*, w: Kurenda, nr 6/95, poz. 39, s. 32.

głównie w szkołach podstawowych i w gimnazjum — w szkołach średnich pracowało 4 nauczycieli, nie będących duchownymi. Średnia liczba godzin lekcji religii, przypadająca na jednego katechetę świeckiego zatrudnionego w szkole podstawowej lub gimnazjum wynosiła 19 tygodniowo. Największa liczba godzin zajęć wynosiła 26, a najmniejsza — 4.

Księża, pracujący na terenie parafii sztumskich, po 1990 roku uczyli wyłącznie w szkołach średnich i zawodowych. Średnia liczba godzin katechezy tygodniowo, przypadająca na jednego duchownego, wynosiła 17. Była więc niższa od ilości godzin lekcji, przypadających na katechetę świeckiego w szkołach podstawowych i w gimnazjum. W szkołach nie katechizował w tym czasie żaden z proboszczów sztumskich — ani z parafii św. Anny, ani św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika.

TABELA 3

Nauczyciele religii zatrudnieni w szkołach podstawowych i gimnazjum po 1990 roku¹⁸³

Szkoła	Imię i nazwisko katechety	Rok szkolny — liczba lekcji tygodniowo
Szkoła Podstawowa nr 1	Elżbieta Orłowska	1992/93 – ?
	Danuta Cieślicka	1992/93 – ?
	Jolanta Marchlewska	1992/93 – ?
	Barbara Wykrętowicz	1993/94 – ?, 1994/95 – ?
	Marek Warsiński	1993/94 – ?
	Alicja Jaskowska	1995/96 – ?
	Maciej Filut	1995/96 – ?, 1996/97 – 26, 1997/98 – 26, 1998/99 – 22, 1999/2000 – 18
	Tomasz Litwin	1993/94 – ?, 1994/95 – ?, 1995/96 – ?, 1996/97 – 26, 1997/98 – 8, 1998/99 – 4
	Andrzej Omiecznyński	1995/96 – ?, 1996/97 – 20, 1997/98 – 8, 1998/99 – 18
	Katarzyna Karp	1997/98 – 20, 1998/99 – 24
Krzysztof Marciniak	1999/00 – 10	
Gimnazjum	Andrzej Omiecznyński	1999/00 – 20

¹⁸³ ADEg, Akta Kurii, *Dziennik Korespondencyjny Wydziału Katechetycznego. Tom I, od 19.06.92 — 31.XII.1992 r., od nr 1–894* (dalej = *Dziennik Korespondencyjny. Tom I*), poz. 111/92–113/92 z 31.07.1992 r., poz. 677/92–679/92 z 4.09.1992 r.; tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom II*, poz. 543/93–554/93 z 18.08.1993 r.; tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom III*, poz. 306/94–310/94 z 1.07.1994 r., poz. 438/94 z 16.07.1994 r.; tamże, *Kartoteka katechetyczna 1995/1996*, s. 27, 29, 31, 42, 64, 68, 80; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1996/1997*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1997/1998*; KDEg, WNK, *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1999/2000*.

Szkoła Podstawowa nr 2	Elżbieta Orłowska	1990/91 — ?, 1991/92 — ?, 1992/93 — ?, 1993/94 — ?, 1994/95 — ?, 1995/96 — ?
	Mateusz Baranowicz	1992/93 — ?
	Janusz Baranowicz	1992/93 — ?
	Renata Gawrońska	1993/94 — ?, 1994/95 — ?, 1995/96 — ?
	Urszula Gostomczyk	1993/94 — ?, 1994/95 — ?, 1995/96 — ?, 1996/97 — 20, 1997/98 — 20, 1998/99 — 20, 1999/00 — 24
	Joanna Krajewska	1996/97 — 20, 1997/98 — 20, 1998/99 — 21
	Barbara Małycka	1996/97 — 20, 1997/98 — 20, 1998/99 — 20, 1999/00 — 22
Katarzyna Karp	1999/00 — 22	
Aleksandra Orszulak	1999/00 — 10	

TABELA 4

Nauczyciele religii zatrudnieni w szkołach średnich po 1990 roku¹⁸⁴

Szkoła	Imię i nazwisko katechety	Rok szkolny — liczba lekcji tygodniowo
Zespół Szkoł Medycznych	ks. Andrzej Starczewski Jarosław Hossa Tomasz Bogdanowicz	1993/94 — ? 1993/94 — ? 1994/95 — ?, 1995/96 — ?
Zespół Szkoł w Sztumie	ks. Marek Żmudziński ks. Adam Ciechanowski Tomasz Bogdanowicz ks. Zbigniew Bielecki ks. Tomasz Mogielnicki Andrzej Omieczynski ks. Tomasz Gańko ks. Włodzimierz Hoffman	1990/91 — ?, 1991/92 — ?, 1992/93 — ?, 1993/94 — ? 1994/95 — ?, 1994/95 — ?, 1995/96 — ? 1996/97 — 12, 1997/98 — 12 1996/97 — 17 1995/96 — ?, 1996/97 — 11, 1997/98 — 12, 1998/99 — 12, 1999/00 — 7 1998/99 — 20 1999/00 — 16
Zespół Szkoł Rolniczych Barlewiczki	ks. Andrzej Starczewski Jarosław Hossa Tomasz Bogdanowicz ks. Tomasz Mogielnicki ks. Tomasz Gańko ks. Sławomir Kazimierczyk	1993/94 — ? 1993/94 — ? 1994/95 — ?, 1995/96 — ? 1994/95 — ?, 1996/97 — 15 1997/98 — 16 1998/99 — 16
Zespół Szkoł Zawodowych	Arkadiusz Dziędziella ks. Krzysztof Bałbaczyński ks. Bogdan Sokołowski ks. Andrzej Jażdżewski	1992/93 — ? 1994/95 — ? 1996/97 — 18 1997/98 — 18, 1998/99 — 19, 1999/00 — 21

¹⁸⁴ ADEg, Akta Kurii, *Dziennik Korespondencyjny. Tom I*, poz. 846/92 z 30.11.1992 r.; tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom III*, poz. 1005/93–1006/93 z 2.09.1993 r., poz. 38/94–39/94 z 4.03.1994 r., poz. 542/94–545/94 z 16.07.1994 r.; tamże, *Kartoteka katechetyczna 1995/1996*, s. 8, 80; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1996/1997*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1997/1998*; KDEg, WNK, *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1999/2000*.

TABELA 5

Nauczyciele religii zatrudnieni w przedszkolach po 1999 roku¹⁸⁵

Przedszkole	Imię i nazwisko katechety	Rok szkolny — liczba lekcji tygodniowo
Nr 1	Elżbieta Orłowska Alicja Jaszowska	1993/94 — ? 1995/96 — ?, 1996/97 — 6, 1997/98 — 5, 1998/99 — 6, 1999/00 — 6
Nr 2	Elżbieta Orłowska Alicja Jaszowska Jolanta Krajewska Katarzyna Karp	1993/94 — ? 1995/96 — ?, 1996/97 — 6 1997/98 — 2, 1998/99 — 2 1999/00 — 2

Wśród czterech osób katechizujących w przedszkolach, których nazwiska ustalono, były wyłącznie katechetki. Wszystkie równocześnie uczyły religii w szkołach podstawowych¹⁸⁶. Głównym powodem pracy w szkole była zapewne mała liczba godzin zajęć religii w przedszkolach — od 2 do 6.

2. Wykształcenie, doksztalcenie i wynagrodzenie nauczycieli religii

Księża, nauczający religii, otrzymywali odpowiednie wykształcenie filozoficzno-teologiczne w trakcie studiów w seminarium. W celu uzupełnienia i pogłębienia wiedzy duchownych, organizowano specjalne kursy katechetyczne. Już w końcu lat 50. zorganizowano ogólnopolski trzydniowy kurs katechetyczny w Krakowie¹⁸⁷. Brak jest jakichkolwiek informacji o uczestnictwie w kursie księży sztumskich. Jednak szeroki zakres programu i zaangażowanie się w organizację nauczania katechetycznego Komisji Szkolnej Episkopatu Polski, wskazywałoby na konieczność uczestniczenia dużego procentu księży-katechetów w tego rodzaju zjazdach.

W Olsztynie organizowano kursy katechetyczne dla księży nauczających już w 1960 roku¹⁸⁸. Miejscem spotkań były najczęściej sale przy parafii Serca

¹⁸⁵ Tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom III*, poz. 952/93–953/93 z 31.08.1993 r.; tamże, *Kartoteka katechetyczna 1995/1996*, s. 42; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1996/1997*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1997/1998*; KDEg, WNK, *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1999/2000*.

¹⁸⁶ ADEg, Akta Kurii, *Kartoteka katechetyczna 1997/1998*, s. 40.

¹⁸⁷ Archiwum parafii św. Trójcy w Kwidzynie (dalej = APTK), *Wydział Nauki Katolickiej [1948–1986]* (dalej = *Wydział Nauki*), k. 44, 45. Program kursu obejmował następujące referaty: *Katechizacja w okresie Milenium*, *Problem seksualizmu wśród dzieci szkół podstawowych*, *Problem seksualizmu wśród młodzieży szkół licealnych*, *Duszpasterstwo stałe i okresowe dzieci szkół podstawowych*, *Duszpasterstwo stałe i okresowe młodzieży szkół licealnych*, *Dydaktyka nauczania historii Kościoła*, *Dydaktyka nauczania dogmatyki i etyki w szkołach licealnych*, *Pomoce katechetyczne*. Przeprowadzono także lekcję pokazową historii Kościoła. Zawiadomienie o kursie rozsyłał Referat Nauczania Religii przy Warmińskiej Kurii Biskupiej w Olsztynie, na polecenie Komisji Szkolnej Episkopatu Polski.

¹⁸⁸ Tamże, k. 34 — kurs zorganizowano w dniach 29 i 30 sierpnia 1960 r.

Jeżusowego, a ich organizatorem był Wydział Nauki Chrześcijańskiej Kurii Biskupiej Diecezji Warmińskiej¹⁸⁹. Biskup J. Obłąk, stojący na czele Wydziału, apelował w pismach kierowanych do proboszczów o uczestnictwo w kursach duchownych nauczających¹⁹⁰. Część księży wykazywała lekceważący stosunek do organizowanych szkoleń. Jak stwierdził bp J. Obłąk w trakcie konferencji dekanalnej dla dekanatu Sztum-Malbork: *Z 215 księży zaproszonych tylko 107 było na kursie w sierpniu [1968 roku] w Olsztynie*¹⁹¹. Jako środek zaradczy na niską frekwencję wprowadzono w latach 70. obowiązek uczestnictwa w kursach katechetycznych. Przejawiało się to w zmianie treści zawiadomienia o szkoleniach — z informującego na obligujący do przyjazdu¹⁹². Nieobecność wikariuszy mogła także spowodować konieczność wytłumaczenia się przez ich proboszcza z przyczyn absencji. Taka sytuacja zaistniała w związku z nieobecnością księży sztumskich na kursie katechetycznym w styczniu 1975 roku¹⁹³. Pismo bp J. Obłąka, żądające wyjaśnień, spowodowało wymianę korespondencji pomiędzy księdzem A. Kubicą i Kurią Biskupią¹⁹⁴.

Do połowy lat 70. kursy katechetyczne w Olsztynie odbywały się najczęściej raz w roku, w końcu sierpnia. W 1975 roku i w latach późniejszych, do 1984 roku, zwoływano księży nauczających religię dwa razy w roku: we wrześniu i w lutym. Choć kurs trwał dwa dni, wykłady powtarzano. Księży z diecezji podzielono na dwie grupy dekanatami, zalecając uczestnictwo w kursie katechetycznym w konkretnym dniu¹⁹⁵.

¹⁸⁹ APA, *Konferencje dekanalne*, k. 32 — protokół z 1 października 1968 r. Wydział Nauki Chrześcijańskiej został powołany, w miejsce Referatu Nauczania Religii, dekretem z 7 września 1968 r. Na czele Wydziału stanął bp Jan Obłąk. Wizytatorami nauczania religii zostali: ks. Tadeusz Borkowski, ks. dr Alojzy Szorc, ks. dr Edmund Przekop, ks. Kazimierz Narodzonek.

¹⁹⁰ Tamże — *Brak odpowiedzi do 27 sierpnia b.r. Kuria Biskupia uważa za zgłoszenie przynajmniej jednego z księży*; tamże, *Materiały Referatu*, k. 58 — *Uprzejmie proszę o wydelegowanie przynajmniej jednego z księży pracujących w duszpasterstwie*.

¹⁹¹ Tamże, *Konferencje dekanalne*, k. 32 — protokół z 1 października 1968 r.

¹⁹² APTK, *Wydział Nauki*, k. 26; APA, *Materiały Referatu*, k. 32 — zawiadomienie o kursie w dniach 15–16 września 1975 r.: *Dla nauczających obecność w jednym dniu obowiązkowa. Prosimy Przewielebnych Księży Proboszczów o poinformowanie o tym Księży Współpracowników*. Por. tamże, k. 27 — zawiadomienie o kursie w dniach 3–4 lutego 1975 r., k. 19 — zawiadomienie o kursie w dniach 20–21 września 1976 r., k. 16 — zawiadomienie o kursie w dniach 7–8 lutego 1977 r., k. 5 — zawiadomienie o kursie w dniach 11–12 lutego 1980 r.

¹⁹³ APA, *Materiały Referatu*, k. 24 — bp J. Obłąk napisał do ks. A. Kubicy: *Przewielebny Księżu Dziekanie, W dniach 26 i 27 stycznia br. w Olsztynie trwał kurs katechetyczny, w którym winni byli wziąć udział wszyscy nauczający religii w diecezji. Z przykrością stwierdziliśmy, że z parafii Przewielebnego Księdza nie wzięli udziału w organizowanym kursie i nie wyjaśnili przyczyn absencji Księży Współpracownicy. Proszę uprzejmie powiadomić mnie, jaka była przyczyna nieobecności na kursie Księży Współpracowników*.

¹⁹⁴ Tamże, k. 23–24. Jako usprawiedliwienie, ks. A. Kubica napisał: *Nieobecność Księży wikariuszy [...] proszę przyjąć jako usprawiedliwioną, gdyż w roku ubiegłym w Rumii wszyscy trzej byli na wykładach tego Ks. Dr Docent Majewskiego, gdyż też jest z Zgromadzenia Salezjanów. Należność za kurs przesyłam przekazem pocztowym na ręce Ks. Mgr Wiesława Więcka. W odpowiedzi ks. W. Więcek napisał: [...] uprzejmie informuję, że oprócz wykładu ks. doc. dr. hab. M. Majewskiego na kursie katechetycznym dnia 26 i 27 stycznia br. miał jeszcze wykład ks. dr Alfred Cholewiński TJ. Pieniądze (400 zł) za kurs drogą pocztową zostają odesłane. Zdolaliśmy wszystko zapłacić*.

¹⁹⁵ APTK, *Wydział Nauki*, k. 6, 8, 12, 15, 17, 19, 22–23, 26; APA, *Materiały Referatu*, k. 5, 16, 19, 27, 32. Księża dekanatu sztumskiego mieli wyznaczone następujące terminy kursów: 3 lutego i 15 września 1975 r., 26 stycznia i 20 września 1976 r., 7 lutego 1977 r., 4 września 1978 r., 11 lutego

W diecezji elbląskiej, od jej utworzenia w 1992 roku, nie organizuje się regularnych kursów katechetycznych dla księży nauczających religii. W 1993 roku zorganizowano *Konferencję Katechetyczną* dla księży, sióstr zakonnych i świeckich katechetów¹⁹⁶. W trakcie tego spotkania ks. dr J. Doppke wygłosił referat: *Wychowanie przez Eucharystię w katechizacji*. Zgromadzeni wysłuchali także wystąpień biskupa elbląskiego A. Śliwińskiego, Dyrektora Wydziału Katechetycznego ks. dr. J. Wiśniewskiego oraz Pełnomocnika Kuratora do Spraw Katechizacji mgr M. Witkowskiej. Ponadto otrzymali misje kanoniczne na rok szkolny 1993/94¹⁹⁷. Wśród obecnych na spotkaniu 250 osób katechizujących z diecezji elbląskiej, był jeden ksiądz i czterech katechetów świeckich, nauczających w sztumskiej parafii¹⁹⁸. Inne spotkanie, w którym księża sztumscy mieli możliwość uczestniczenia, zostało zorganizowane również przez Wydział Nauki Katolickiej Kurii Biskupiej Diecezji Elbląskiej¹⁹⁹, 24 lutego 1999 roku w kościele Bożego Ciała w Elblągu²⁰⁰. Uczestnictwo księży w spotkaniu, będącym konferencją metodyczną, nie miało jednak charakteru obligatoryjnego²⁰¹.

Katecheci świeccy powinni, zgodnie z wymogami stawianymi w diecezji elbląskiej, *posiadać ukończone wyższe studia zawodowe (teologiczne), lub być studentami studiów katechetycznych, teologicznych — przynajmniej na II r.*²⁰². O wykształcenie odpowiedniej kadry do nauczania religii zabiegano już w okresie przed utworzeniem diecezji elbląskiej, gdy Sztum wchodził w skład diecezji warmińskiej. Apel o kierowanie maturzystek do ośrodka katechetycznego w Gietrzwałdzie, kierowano do księży sztumskich w trakcie konferencji dekanalnych między innymi w 1967 roku²⁰³. Organizowane tam kursy roczne w Diecezjalnym Ośrodku Katechetycznym, dawały uprawnienia do nauczania w klasach I–IV szkoły podstawowej²⁰⁴. Prawo katechizowania zarówno dzieci szkół podstawowo-

i 3 września 1979 r., 11 lutego i 1 września 1980 r., 13 lutego 1981 r., 3 września 1984 r. W 1980 r. zalecano także przyjazd w tym samym dniu, księżom z dekanatów: Braniewo, Elbląg, Malbork, Kwidzyn, Susz, Iława, Dzierżoń, Pasłęk, Morąg Orneta, Bartoszyce, Mragowo.

¹⁹⁶ ADEg, Akta Kurii, *Akta prawne*, k. 42 — pismo Nr 758/93-I/2 WK z 28 sierpnia 1993 r.

¹⁹⁷ Tamże.

¹⁹⁸ Tamże, k. 33–36v — lista obecności na spotkaniu.

¹⁹⁹ Tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom III*, poz. 20/94 z 28.02.1994 r. — Wydział Nauki Katolickiej został powołany, w miejsce Wydziału Katechetycznego, dekretem Biskupa Elbląskiego nr 152/94. Na czele Wydziału, od momentu jego utworzenia w 1992 r. do 1994 r., stał — w randze dyrektora, ks. dr Jan Wiśniewski. Od 1994 r. do 1995 r. kierownikiem Wydziału Nauki Katolickiej był ks. Edward Ryszowski. Dyrektorami Wydziału byli: od 1995 r. do 1999 r. — ks. dr Wojciech Zawadzki, od 1999 r. do 2000 r. — ks. dr Marek Żmudziński — *Spis 2000*, s. 305, 312–314.

²⁰⁰ *Konferencja metodyczna dotycząca zmian programu nauczania religii*, w: Kurenda, nr 6/99, poz. 15, s. 11 — w programie konferencji przewidziano następujące referaty: *Reforma systemu edukacji a programy nauczania katechezy w szkołach średnich* — ks. dr Jan Doppke (Pelplin), *Katecheza nauczaniem w służbie wiary* — ks. prof. dr hab. Stanisław Kulpaczyński (KUL Lublin) oraz *przykład lekcji religii — Uaktywnienie uczniów na katechezie*.

²⁰¹ Tamże — Bp elbląski pisał: *Uważam za zasadne, aby w powyższej konferencji wzięli udział wszyscy księża uczący religii w Diecezji Elbląskiej*.

²⁰² *Zatrudnienie nowych katechetów*, w: Kurenda, nr 6/95, poz. 39, s. 32. Jednocześnie zapowiedziano zwolnienie z katechizacji z końcem roku szkolnego 1995/96 tych nauczycieli, którzy nie posiadają matury.

²⁰³ APA, *Konferencje dekanalne*, k. 4, 16 — protokoły z 17 maja 1967 r. i 19 października 1967 r.

²⁰⁴ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 30, 31 — bp J. Drzazga apelował do [...] *Przewielebnych Księży pracujących w parafii Sztum [...] : Uprzejmie proszę Przewielebnych księży o zainteresowanie się tą*

wych, jak i młodzieży szkół średnich dawało ukończenie trzyletnich studiów w Gietrzwałdzie²⁰⁵. W latach 80. księża sztumscy informowali o studiach organizowanych w Olsztynie i Elblągu przez Diecezjalny Instytut Kultury Chrześcijańskiej, Studium Teologii dla Świeckich, zachęcając maturzystki do rozpoczęcia nauki²⁰⁶.

Dnia 27 maja 1993 roku biskup elbląski erygował Pomezkański Instytut Teologii, zamykając działalność Diecezjalnego Studium Teologicznego w Elblągu i Pomezkańskiego Studium Teologicznego w Kwidzynie²⁰⁷. Studium nadano dwustopniowy charakter, pierwszy stopień stanowiło Pomezkańskie Kolegium Teologii: Elbląg – Kwidzyn, drugi zaś tworzyły Uzupełniające Studia Magisterskie²⁰⁸. Znaczna część katechetów świeckich, nauczających w sztumskich parafiach po 1990 roku ukończyła co najmniej pierwszy stopień Instytutu. Sztumscy katecheci uzupełniali wykształcenie teologiczne, równocześnie nauczając religii w szkołach²⁰⁹.

Absolwentami innych uczelni teologicznych, katechizujący w Sztumie po powrocie w 1990 roku religii do szkół, byli: Tomasz Bogdanowicz — Akademia Teologii Katolickiej, punkt wykładowy w Tczewie, absolwent z 1984 roku²¹⁰, Tomasz Litwin — Studium Katechetyczne w Gdańsku, absolwent z 1991 roku²¹¹, Andrzej Omieczynski — Warmiński Instytut Teologiczny Historyczno-Pastoralny w Olsztynie, magisterium z 1996 roku²¹² i Elżbieta Orłowska — Warmińskie Studium Katechetyczne, posiadająca magisterium od 1994 roku²¹³.

Katecheci sztumscy, wraz ze wszystkimi katechetami świeckimi diecezji elbląskiej, są zobowiązani do uczestnictwa raz w roku w organizowanych dla nich rekolekcjach. Biskup elbląski, wydając 23 lutego 1996 roku dekret w tej sprawie, miał na celu *rozwój życia duchowego i coraz lepsze przekazywanie nauki Chrystusa*

sprawą i wysłanie na kurs dziewcząt, które swoim charakterem i postawą dają rękojmię, że będą ochotnie pracować w dziedzinie katechetyczno-duszpasterskiej w charakterze katechetki na terenie naszej diecezji.

²⁰⁵ APTK, *Wydział Nauki*, k. 20 — o studiach informowano księża diecezji warmińskiej pismem z 12 lutego 1978 r.

²⁰⁶ APA, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 1.07.1984 r., 30.06.1985 r., 22.06.1986 r. W Elblągu działało studium trzyletnie, natomiast w Olsztynie studium trzyletnie i pięcioletnie — APTK, *Wydział Nauki*, k. 3, 5 — *Komunikat o studiach teologicznych dla świeckich* z 4.06.1984 r. i 18.06.1985 r.

²⁰⁷ J. Wiśniewski, *Droga Diecezji Elbląskiej do uniwersyteckich studiów teologii dla świeckich (1992–2000). Rys historyczny*, w: *Elbląskie Wiadomości Diecezjalne* Nr 23–24 (3–4)/2000, s. 247–248. Studia prowadzono do 1999 r., początkowo w integracji, później pod opieką naukowo-dydaktyczną Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Od 1 października 2000 r. studia są prowadzone w integracji z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie.

²⁰⁸ Tamże, s. 248–249. Biskup elbląski zlecił kierowanie kształceniem w Pomezkańskim Instytucie Teologii dotychczasowemu dyrektorowi Studium Teologicznego, ks. dr. Janowi Wiśniewskiemu.

²⁰⁹ Tamże, s. 262–264.

²¹⁰ ADEg, *Akta Kurii, Kartoteka katechetyczna 1995/1996*, s. 8.

²¹¹ Tamże, s. 64.

²¹² Tamże, *Kartoteka katechetyczna 1996/1997*, s. 73.

²¹³ Tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom I*, poz. 111/92 z 31.07.1992 r.; tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom II*, poz. 543/93 z 18.08.1993 r.; tamże, *Dziennik Korespondencyjny. Tom III*, poz. 307/94 z 1.07.1994 r. — na uzyskanie magisterium wskazuje zapis, związany z misją kanoniczną z 1994 r.; zapisy z 1992 r. i 1993 r. nie zawierają tego tytułu zawodowego; por. tamże, *Kartoteka katechetyczna 1995/1996*, s. 80.

tusa, przez zatrudnionych w diecezji świeckich nauczycieli religii²¹⁴. Nawiązano w ten sposób do formacji duchowej nauczycieli religii, będących kapłanami, zakonnikami i zakonnicami, którzy *odprawiają rekolekcje specjalnie dla nich zorganizowane*²¹⁵. Uczestnictwo w rekolekcjach stało się warunkiem przedłużenia misji kanonicznej, niezbędnej do katechizowania²¹⁶. Na podstawie dekretu, dyrektor Wydziału Nauki Katolickiej podawał *stałe terminy (każdego roku) rekolekcji katechetycznych w diecezji elbląskiej*²¹⁷. Możliwość wyboru terminu przy obli-gatoryjnym charakterze spowodował, że świeccy katecheci sztumscy wywiązywali się z obowiązku odbycia dorocznych rekolekcji²¹⁸.

Księża sztumscy, katechizujący w okresie przed powrotem religii do szkół, nie otrzymywali z tytułu wykonywanej pracy jakiegokolwiek stałego wynagrodzenia²¹⁹. Finansową rekompensatą za trud całorocznego nauczania religii była część kwoty zebranej w trakcie wizyty duszpasterskiej — kołedy²²⁰. Także powrót religii do szkół w 1990 roku nie przyniósł wynagradzania finansowego księżom za wykonywaną przez nich pracę. Pierwsze pieniądze za nauczanie religii, sztumscy duszpasterze mogli odebrać dopiero z początkiem roku szkolnego 1997/98²²¹. Księża, którzy posiadali tytuł magistra, zostali zaszeregowani jako posiadający *wykształcenie wyższe magisterskie z przygotowaniem pedagogicznym*. Tym z duchownych, którzy nie posiadali tytułu magisterskiego, uznano jako posiadających *wykształcenie wyższe zawodowe, także z przygotowaniem pedagogicznym*²²². Do stażu pracy wliczono czas przepracowany w szkole od września 1990 roku, niezależnie od wymiaru godzin pracy w tygodniu²²³.

Świeccy katecheci, nauczający w okresie przed powrotem religii do szkół w 1990 roku, otrzymywali wynagrodzenie za wykonywaną pracę z funduszu parafii, w której nauczali. Zgodnie z zaleceniem bp. J. Obłąka, w 1969 roku

²¹⁴ Dekret zobowiązujący katechetki i katechetów do uczestnictwa w rekolekcjach, w: Kurenda, nr 5/96, poz. 29, s. 22 — dekret Biskupa Elbląskiego L.dz. 73/96 z 23 lutego 1996 r.

²¹⁵ Tamże.

²¹⁶ Tamże.

²¹⁷ Komunikat Wydziału Nauki Katolickiej, w: Kurenda, nr 5/96, poz. 30, s. 23 — stałe terminy rekolekcji katechetycznych — I. Pierwszy tydzień ferii zimowych — Krynica Morska. II. Pierwsza niedziela po 20 czerwca — miejsce do uzgodnienia. III. Pierwsza niedziela po 15 września — miejsce do uzgodnienia. IV. Od 27 do 30 grudnia — Krynica Morska.

²¹⁸ ADEg, Akta Kurii, Kartoteka katechetyczna 1997/1998, s. 29, 40, 45, 52, 61, 65, 74.

²¹⁹ APA, Ogłoszenia, t. 1 — ogłoszenia 29.01.1967 r.; Relacja ks. A. Kurowskiego.

²²⁰ APA, Ogłoszenia, t. 1 — ogłoszenia 6.02.1966 r.: *Serdeczne Bóg Zapłać za przyjęcie Księży z wizytą duszpasterską i złożenie ofiar, gdyż są one pewnym wynagrodzeniem za pracę duszpasterską oraz za nauczanie religii*. Tamże — ogłoszenia 29.01.1967 r.: *podział kwoty, zebranej przez księży sztumskich w trakcie kołedy 1966/67 przedstawiał się następująco: 3000 zł. dla Kurii Biskupiej, 3000 zł na potrzeby naszej parafii. Reszta jako wynagrodzenie dla Księży za nauczanie religii w ciągu całego roku. Z tego jeszcze każdy z księży kupuje obrazki 800 zł, oraz na fundusz emerytalny razem wszyscy trzej księża 5000 zł do Olsztyna*.

²²¹ Informacja Wydziału Nauki Katolickiej, w: Kurenda, nr 20/97, poz. 82, s. 85 — na spotkaniu w kościele Bożego Ciała w Elblągu w dniu 29 sierpnia 1997 r., biskup elbląski zaznajomił księży katechizujących z zasadami wynagradzania ich za nauczanie religii od 1 września 1997 r.. Wcześniej księża nauczali bez wynagrodzenia na podstawie decyzji Episkopatu Polski.

²²² Komunikat Wydziału Nauki Katolickiej, w: Kurenda, nr 30/97, poz. 119, s. 132.

²²³ Tamże — *W praktyce oznacza to, że ciągłość pracy nabywa każdy ksiądz oficjalnie zatrudniony w szkole od września 1990 roku, nawet jeśli uczył symbolicznie w wymiarze 1 godziny w tygodniu*.

sztumska katechetka powinna była zarabiać co najmniej 1200 zł miesięcznie, od tej sumy powinna być ubezpieczona²²⁴. Dokładne unormowania, określające wymiar godzin nauczania na 26 jednostek lekcyjnych tygodniowo i wprowadzające zróżnicowanie płac katechetek w zależności od wykształcenia i stażu pracy, wprowadziła Komisja Katechetyczna Episkopatu Polski dopiero w 1973 roku, gdy w Sztumie katechizowali już wyłącznie księża²²⁵. Powrót religii do szkół w 1990 roku zrównał katechetów z nauczycielami innych przedmiotów, gdyż są oni wynagradzani na tych samych zasadach.

3. Frekwencja na katechezie, wyniki nauczania

Formalne rozpoczynanie roku katechetycznego w tym samym czasie, co rok szkolny, nie musiało oznaczać równoczesnego rozpoczęcia uczęszczania na lekcje w szkołach i na katechezy w punktach katechetycznych. Część dzieci i młodzieży rozpoczynała katechizację ze znacznym opóźnieniem, sięgającym nawet ponad miesiąc od rozpoczęcia. Świadczyło to nie tylko o lekceważącym stosunku części uczniów do katechezy, lecz także, a może przede wszystkim, o lekceważeniu katolickiego wychowania dzieci przez rodziców. Księża sztumscy, dostrzegając problem, apelowali w końcu września 1974 roku: *Prosimy dzieci i młodzież o branie udziału w lekcjach religii*²²⁶. Szczególnie emocjonalne wezwania do zainteresowania się katechizacją, były kierowane do wiernych przez sztumskich duszpasterzy w okresie, od czasu kiedy proboszczem został ks. A. Kurowski. Księża sztumscy poruszali także, występujący wówczas, problem wyboru przez dzieci i ich rodziców zajęć pozaszkolnych, organizowanych w czasie popołudniowych lekcji religii. W końcu września 1985 roku apelowali oni: *Kończy się miesiąc wrzesień, w którym należało zapisać się na katechizację. Rodzice, czy dopilnowaliście waszych dzieci? Czy nawiązaliście kontakt z katechetą? Czy sprawdziliście książkę, zeszyt dziecka? [...] Rodzice chrześcijańscy! Wszystkie inne zajęcia waszych dzieci ustąpić muszą przed katechezą, która formuje charakter, uwrażliwia sumienie, uczy pracy nad sobą, rozwija życie duchowe*²²⁷. Pomimo corocznych wezwań, kierowanych do uczniów i ich rodziców, nie udało się do końca lat 80. rozwiązać problemu frekwencji w pierwszych tygodniach katechezy, gdyż jeszcze w 1988 roku sztumscy duchowni apelowali: *Rozpoczął się rok szkolny i kolejny rok katechetyczny. Uczynimy wszystko, aby zajęć katechetycznych nie rozpoczynać dopiero pod koniec miesiąca*²²⁸. Obniżenie frekwencji na lekcjach

²²⁴ APA, *Konferencje dekanalne*, k. 38 — protokół z 2 czerwca 1969 r. bp J. Obląk podkreślił także, że katechetki muszą otrzymywać wynagrodzenie za miesiące wakacyjne, i to bez żadnych potrąceń.

²²⁵ Tamże, k. 107 — protokół z 4 kwietnia 1973 r. — wprowadzono wówczas następujące normy: katechetka z wyższym wykształceniem — 70 zł/1 godzina pracy, tj. 1820 zł miesięcznie; ze średnim wykształceniem — 60 zł/1 godzina pracy, tj. 1560 zł miesięcznie; bez matury — 50 zł/1 godzina pracy, tj. 1300 zł miesięcznie; bez katechetycznego wykształcenia — 40 zł/1 godzina pracy, tj. 1040 zł miesięcznie. Po przepracowaniu 5 lat przysługiwało wykwalifikowanym nauczycielom 10% podwyżki, po 10 latach — 15%.

²²⁶ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 29.09.1974 r.

²²⁷ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 29.09.1985 r.

²²⁸ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 5 — ogłoszenia z 4.09.1988 r.

religii notowano także pod koniec roku katechetycznego. W maju 1986 roku księży, katechizujący w Szumie, przypominali: *Młdzież w dalszym ciągu chodzi na religię w tym tygodniu także*²²⁹.

TABELA 6

Frekwencja na katechezie na początku i końcu roku katechetycznego²³⁰

Klasy	Liczba nieobecnych na katechezie — % udział w ogólnej liczbie dzieci					
	1986/87		1987/88		1989/90	
	wrzesień	maj i czerwiec	wrzesień	maj i czerwiec	wrzesień	maj i czerwiec
IV	27 – 9%	84 – 28%	59 – 25%	38 – 16%		
V	21 – 8%	45 – 17%	58 – 25%	41 – 17%		
VI	32 – 13%	38 – 15%	74 – 30%	29 – 12%	33 – 14%	37 – 16%
VII	6 – 2,9%	5 – 2,4%	36 – 16%	29 – 13%	24 – 11%	33 – 16%
VIII	2 – 1,1%	21 – 11%			34 – 15%	49 – 22%

W drugiej połowie lat 80., w początkowych i końcowych miesiącach nauczania nie brało udziału w katechizacji od 8% do 30% uczniów szkół podstawowych z klas IV–VIII. Wyjątek stanowili uczniowie klas VII w roku szkolnym 1986/87. Średnia frekwencja tych klas we wrześniu, maju i czerwcu przekraczała 97%, na co wpływ miała niewątpliwie realizacja programu przygotowującego i jednocześnie dopuszczającego absolwentów tych klas do sakramentu bierzmowania.

Pod koniec lat 60. warunkiem ukończenia roku katechetycznego z wynikiem pozytywnym i otrzymania świadectwa z religii, była absencja poniżej 20 lekcji religii²³¹. Przy około 40 tygodniach nauki w ciągu roku oznaczało to, że do ukończenia katechizacji wystarczała obecność na połowie lekcji. Pomimo tak nisko postawionych wymagań, część młodzieży nie kończyła katechizacji z wynikiem pozytywnym właśnie z powodu niskiej frekwencji. Pewnym zobrazowaniem zjawiska jest klasyfikacja klas piątych w roku szkolnym 1971/72. Na 205 dzieci z klas piątych razem z *V specjalną*: [...] *30 nie chodziła wcale, 63 nie otrzyma świadectwa, bo, więcej opuszczonych niż połowa. Otrzyma tylko 142*²³². Pomimo, że absolwentom klas piątych udzielano wówczas sakramentu bierzmowania, w sztumskiej parafii sklasyfikowano wówczas tylko 69% uczniów z tych klas. Z 147

²²⁹ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 11.05.1986 r.

²³⁰ Tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, V*; tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, VI*; tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, VII*; APA, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, VIII*; tamże, *Dziennik katechetyczny. IV–V, 87/88*; tamże, *Dziennik katechetyczny. V–VII, 87/88*; tamże, *Dziennik katechetyczny. VII, 87/88*; tamże, *Dziennik katechetyczny. [VI–VII], 89/90*; tamże, *Dziennik katechetyczny. VIIIa, 89/90*.

²³¹ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 12.06.1966 r.: *Dzieci otrzymają świadectwa z religii, ale tylko te, które opuściły mniej niż 20 lekcji*.

²³² Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 18.06.1972 r.

uczniów klas piątych, zapisanych w roku szkolnym 1978/79 na katechizację, z powodu nieobecności nie zostało sklasyfikowanych 38, a w roku szkolnym 1979/80, ze 125 dzieci — 23²³³. Oznacza to, że świadectwa ukończenia religii otrzymało w 1979 roku 74% i w 1980 — 82% absolwentów tych klas.

W małych środowiskach wiejskich, tam, gdzie istniały czteroklasowe szkoły podstawowe i utworzono punkty katechetyczne, frekwencja na religii dzieci, które uczęszczały do tych szkół, była bardzo wysoka. W 1969 roku, w trakcie wizytacji bp. J. Obłaka, zanotowano, że w Sztumskiej Wsi i Pietrzwałdzie *na lekcje religii przychodzą wszystkie dzieci do klas IV włącznie*²³⁴. Znacznie gorzej było wówczas z obecnością na religii w Czerninie, gdzie nie było punktu katechetycznego: *Dzieci ze szkoły w Czerninie, które mają lekcje religii w Sztumie chodzą tylko do przyjęcia (I Spowiedź i Komunia św.), a potem w „kratkę”*²³⁵. Obniżenie frekwencji na katechezie następowało z chwilą ukończenia przez dzieci szkół czteroklasowych i rozpoczęcia dojeżdżania na dalszą naukę poza własną wieś: *Dzieci uczęszczające do klas V, VI, VII i VIII często opuszczają lekcje religii*²³⁶. Podobnie było w punktach katechetycznych w Sztumie, gdzie ilość dzieci uczęszczających na lekcje religii malała wraz z ich wiekiem²³⁷. Ogólna frekwencja w roku szkolnym 1969/70 — ilość dzieci i młodzieży ze wszystkich szkół podstawowych parafii św. Anny na katechezie w stosunku do liczby wszystkich dzieci, wynosiła 83%²³⁸. Sztum kwalifikował się — zgodnie z kryteriami podanymi przez bp. J. Obłaka — do *wiejskich parafii*, gdzie w tym okresie frekwencja na katechezie wynosiła 80%–90%, zaś w *większych miastach* — 30%–40%²³⁹. Bp J. Obłak wskazał wówczas na efekty opuszczania katechezy: *Skutkiem zaniedbywania nauki religii jest słaba znajomość prawd wiary i moralności katolickiej, jak to wykazała katecheza przed bierzmowaniem*. Nakazał też księżom sztumskim, w ramach wskazań powizytacyjnych, [...] *dążyć do polepszenia frekwencji młodzieży na lekcjach religii i zaprawiać ją do sumiennego wypełniania obowiązków religijnych*²⁴⁰.

W 1969 roku w diecezji warmińskiej notowano niską frekwencję młodzieży szkół średnich na katechezie — 20%–25%²⁴¹. Jako przyczyny takiego stanu rzeczy, bp J. Obłak podawał: [...] *brak zrozumienia ze strony rodziców, brak odpowiedzialności za tę młodzież, niski niekiedy poziom katechezy nie zadowala taki wykład*. Główną przyczyną była jednak, według niego, nieobecność na katechezie młodzieży dojeżdżającej do szkół w innych miastach oraz *młodzieży internackiej*, z powodu *niesprzyjającego rozkładu godzin*. W celu podniesienia frekwencji należało, zgod-

²³³ Tamże, *Dziennik zajęć. Sztum 1978/79, 1979/80. Klasa V*.

²³⁴ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 45 — protokół z 27–28 września 1969 r.

²³⁵ Tamże, k. 39.

²³⁶ Tamże, k. 45.

²³⁷ Tamże, k. 39 — *Wysiłki Księży, by nauczaniem objąć wszystkie dzieci i młodzież dają pozytywne wyniki, gdy chodzi o frekwencję w klasach niższych — do czwartej włącznie, czego niestety nie można powiedzieć o dzieciach i młodzieży klas starszych, tu nawet maleje frekwencja*.

²³⁸ Tamże, *Materiały Referatu*, k. 55 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1969/70 — na 1789 uczniów szkół podstawowych na katechezę uczęszczało wówczas 1478.

²³⁹ Tamże, *Konferencje dekanalne*, k. 38 — protokół z 2 czerwca 1969 r.

²⁴⁰ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 50 — protokół z 27–28 września 1969 r.

²⁴¹ Tamże, *Konferencje dekanalne*, k. 38 — protokół z 2 czerwca 1969 r.

nie z zaleceniami bp. J. Obłąka, *podnieść poziom nauczania* oraz zorganizować nauczanie religii tak, by mogli uczestniczyć w niej wszyscy uczniowie: *młodzież dojeżdżająca uczy się w swoich parafiach*²⁴². Wizytacja z 1969 roku wykazała, że na terenie parafii św. Anny w Sztumie uczęszcza od 50% do 80% młodzieży z poszczególnych klas szkół średnich, *po odliczeniu tych, którzy uczęszczają na religię w Starym Targu, Ryjewie, Postolinie, Mikołajkach Pom., oraz dojeżdżających z Kwidzyna i Malborka*²⁴³. Bp J. Obłąk zanotował: *Słabo przychodzi na lekcje religii młodzież z liceów i młodzież dojeżdżająca na naukę do innych miast*²⁴⁴. Wyróżniono natomiast uczniów mieszkających w Sztumskiej Wsi: *Na pochwałę zasługuje młodzież szkół średnich, która mimo, że musi wracać późniejszym pociągami ze Sztumu, uczęszcza na lekcje religii*²⁴⁵.

Od roku szkolnego 1970/71 organizowano w Sztumie specjalne lekcje religii dla młodzieży dojeżdżającej do innych miast, *we wtorki o 18.00*²⁴⁶. Wizytacja z 1979 roku potwierdziła, iż w parafii w dalszym ciągu organizuje się, o dogodniej godzinie, oddzielne katechezy dla młodzieży dojeżdżającej i mieszkającej w internatach. Pomimo prowadzenia przez księży sztumskich nauczania przez cały rok i utrzymywania katechizacji przedszkolaków, nie odnotowano wówczas żadnych postępów w polepszaniu frekwencji uczniów na katechezach w stosunku do 1969 roku. Bp J. Wojtkowski zanotował wówczas: *Frekwencja dzieci wynosi 80%, a młodzieży 40%, a więc mało*²⁴⁷. Na podobnym poziomie kształtowała się frekwencja na katechezie w latach 80.²⁴⁸. Powrót religii do szkół przyniósł znaczne zwiększenie ilości dzieci i młodzieży uczestniczącej w katechezie, do blisko 100%, zarówno w szkołach podstawowych, średnich, jak i w przedszkolach.

²⁴² Tamże.

²⁴³ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 39 — protokół z 27–28 września 1969 r. W ankiecie nauczania religii w roku szkolnym 1969/70 podano, że z 639 uczniów szkół średnich na katechizację uczęszczało 363, tj. 57%. Tamże, *Materiały Referatu*, k. 55 — ankieta nauczania religii w roku szkolnym 1969/70.

²⁴⁴ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 50 — protokół z 27–28 września 1969 r.

²⁴⁵ Tamże, k. 46.

²⁴⁶ Tamże, k. 54–55 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1970/71, 1971/72.

²⁴⁷ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 82 — protokół z 3–4 listopada 1979 r.

²⁴⁸ *Relacja ks. A. Kurowskiego*.

TABELA 7

Udział dzieci i młodzieży w katechezie w latach 1969–1979²⁴⁹

Rok szkolny	Szkoła	Liczba dzieci: w szkole/ na katechezie	Uwagi
1969/70	Szkoły Podstawowe: nr 1, nr 2 i nr 3 w Sztumie, 4-klasowe w Sztumskim Polu, Czerninie, Pietrzwałdzie i Sztumskiej Wsi	1789/1478	
jw.	Szkoły średnie: Liceum Ogólnokształcące, Ekonomiczne, Medyczne	693/363	
1970/71	Szkoły podstawowe — jw.	1604/1400	
jw.	Szkoły średnie — jw.	790/470	<i>Nie chodzą dojeżdżający — 320</i>
1971/72	Szkoły podstawowe — jw.	1622/1308	
jw.	Szkoły średnie — jw.	891/491	<i>Nie chodzą dojeżdżający — 400</i>
1972/73	Szkoły podstawowe — jw.	1519/1269	<i>Słabo klasy 8-me</i>
jw.	Szkoły średnie — jw.	960/565	<i>Prawie 300 dojeżdża</i>
1973/74	Szkoły Podstawowe: nr 1, nr 2 i nr 3 w Sztumie, 4-klasowe w Sztumskim Polu, Czerninie i Pietrzwałdzie	1320/1100	<i>Dzieci ze Sztumskiej Wsi — 69 — chodzą do Nowej Wsi</i>
jw.	Szkoły średnie — jw.	1025/645	
1974/75	Szkoły Podstawowe: nr 1 i nr 2 w Sztumie, 4-klasowe w Sztumskim Polu, Czerninie i Pietrzwałdzie	1331/1177	<i>Na wioskach [uczęszczają] wszystkie dzieci</i>
jw.	Szkoły średnie — jw.	1051/640	
1977/78	Szkoły Podstawowe: nr 1 i nr 2 w Sztumie	1255/1143	
jw.	Szkoły średnie: Liceum Ogólnokształcące, Ekonomiczne, Medyczne, Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Zespół Szkół Rolniczych	1756/435	<i>70% młodzieży dojeżdżającej do Sztumu</i>
1978/79	Szkoły podstawowe — jw.	1208/1091	
jw.	Szkoły średnie — jw.	1442/547	<i>72% młodzieży dojeżdżającej do Sztumu</i>

²⁴⁹ APA, *Materiały Referatu*, k. 8–9, 42–43, 50, 53–55 — ankiety nauczania religii w roku szkolnym 1969/70, 1970/71, 1971/72, 1972/73, 1973/74, 1974/75, 1977/78, 1978/79.

TABELA 8

Liczba uczniów w szkole i na katechezie w latach 1996–2000²⁵⁰

Szkoła	Liczba uczniów w szkole / na katechezie — % dzieci na katechezie			
	1996/97	1997/98	1998/99	1999/2000
Szkoła Podst. nr 1	978/971 – 99,3%	966/947 – 98%	904/889 – 98,3%	359/349 – 97,2%
Gimnazjum	–	–	–	260/259 – 99,69%
Szkoła Podst. nr 2	784/776 – 99%	766/756 – 98,7%	731/719 – 98,4%	1000/973 – 97,3%
Zespół Szkół w Sztumie	725/698 – 96,3%	764/736 – 96,3%	800/782 – 97,6%	781/775 – 99,2%
Zespół Szkół Rolniczych	384/380 – 99%	420/405 – 96,4%	365/347 – 95,1%	424/416 – 98,1%
Zespół Szkół Zawodowych	540/525 – 97%	550/548 – 99,6%	621/618 – 99,5%	610/608 – 99,7%

TABELA 9

Liczba dzieci przedszkolnych na katechezie w latach 1996–2000²⁵¹

Przedszkole	Liczba dzieci w przedszkolu / na katechezie — % dzieci na katechezie			
	1996/97	1997/98	1998/99	1999/2000
Nr 1	102/100 – 98%	125/121 – 96,8%	152/150 – 98,7%	110/107 – 97,3%
Nr 2	96/94 – 97,9%	49/48 – 98%	49/47 – 95,9%	58/55 – 94,8%

²⁵⁰ ADEg, Akta Kurii, *Sprawozdania katechetyczne 1996/1997*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1997/1998*; KDEg, WNK, *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1999/2000*.

²⁵¹ ADEg, Akta Kurii, *Sprawozdania katechetyczne 1996/1997*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1997/1998*; KDEg, WNK, *Sprawozdania katechetyczne 1998/1999*; tamże, *Sprawozdania katechetyczne 1999/2000*.

Jednym ze sposobów, mającym zwiększyć frekwencję na katechezie, było powiązanie ukończenia odpowiedniego szczebla nauczania religii z dopuszczeniem do sakramentów pokuty i Eucharystii — I Komunii św. oraz bierzmowania. Uczestnictwo w wyznaczonej liczbie godzin zajęć z religii, gwarantowało możliwość odebrania odpowiedniego wykształcenia i ukształtowania stosownej postawy, przed przyjęciem danego sakramentu. We wrześniu 1966 roku księży sztumscy przyjmowali zapisy dzieci do pierwszej Komunii św., pod warunkiem ukończenia katechizacji w latach poprzednich: *Zapisu dokona się tylko na podstawie świadectwa religii z roku szkolnego ubiegłego lub za dwa lata wstecz*²⁵². Podobny warunek postawiono w 1968 roku²⁵³. W 1969 roku *przyjęcie dzieci do I-szej Komunii św.* odbyło się w dwóch terminach: 25 maja — dla dzieci spełniających wszystkie warunki dopuszczenia do sakramentu i 29 czerwca — [...] *dla dzieci słabo się uczących, a przede wszystkim (sic!) dla tych którzy razem mają opuszczonych lekcji religii 10*²⁵⁴. Sztumscy duchowni napiętnowali w ten sposób lekceważący stosunek rodziców do katolickiego wychowania ich dzieci, dając jednocześnie ostrzeżenie następnym, których dzieci, jeśli by nie były posyłane na religię, także mogłyby być przyjęte w *terminie dodatkowym*.

Warunkiem dopuszczenia do sakramentu bierzmowania w 1977 roku, było ukończenie katechizacji w zakresie klasy piątej i szóstej²⁵⁵. Podobnie było w 1978 roku, kiedy to przypomniano dzieciom z klas V i VI o konieczności odbierania świadectw ukończenia katechizacji — dokumentami tymi należało się okazać przed dopuszczeniem do sakramentu bierzmowania. Równocześnie poinformowano, że aby zostać chrześcijaninem, należy legitymować się świadectwem ukończenia katechizacji z klasy ósmej²⁵⁶.

Jednym z problemów związanych z katechizacją w parafii sztumskiej było nieodbieranie świadectw z katechizacji przez część dzieci i młodzieży, po zakończeniu roku katechetycznego. W 1986 roku księży sztumscy mówili: *Te świadectwa świadczą o uczestnictwie w katechizacji (sporo dzieci nie odbiera świadectw)*²⁵⁷. O skali problemu świadczą *świadectwa nauki religii*, pozostawione w *Dzienniku zajęć z roku szkolnego 1979/80*, prowadzonego dla klas VI, VII i VIII Szkoły Podstawowej nr 2. Z 15 nieodebranych świadectw, są: 2 świadectwa uczniów z klas VI na 59 katechizowanych, 5 z klas VII na 75 uczniów i 8 z klas VIII z 58 uczniów²⁵⁸. Dzieci i młodzież, którzy nie odebrali wówczas świadectw, stanowili 3% uczęszczających na katechezy z klas VI, 7% z klas VII i 14% z klas VIII. Na świadectwach umieszczono trzy oceny: z uczęszczania na lekcje religii, z zachowania i wiadomości religijnych. Według prowadzącego wówczas zajęcia z religii, wśród tych, którzy nie odebrali świadectw, na wszystkie oceny dobre

²⁵² APA, *Ogłoszenia*, t. 1 — ogłoszenia z 18.09.1966 r.

²⁵³ Tamże — ogłoszenia z 25.08.1968 r.: *Przyjęte dzieci mogą być tylko te, które okażą świadectwa religii z poprzednich klas.*

²⁵⁴ Tamże — ogłoszenia z 13.04.1969 r.

²⁵⁵ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 2 — ogłoszenia z 22.05.1977 r. — do sakramentu bierzmowania przystąpili wówczas absolwenci klas szóstych.

²⁵⁶ Tamże — ogłoszenia z 18.06.1978 r.

²⁵⁷ Tamże, *Ogłoszenia*, t. 3 — ogłoszenia z 24.06.1984 r.: *Przy okazji przypominamy rodzicom, by zechcieli zaglądnąć do świadectw z religii.*

²⁵⁸ Tamże, *Dziennik zajęć. Szum 1979/80. Szkoła Podstawowa nr 2, kl. VI a, b, c, VII a, b, VIII a, b.*

i bardzo dobre zasłużyło 13 uczniów, w tym 6 na same bardzo dobre. Dwóch uczniów z klas ósmych, których świadectwa pozostają w *Dzienniku zajęć*, otrzymało oceny dostateczne z uczęszczania na lekcje religii, przy pozostałych ocenach dobrych i bardzo dobrych²⁵⁹.

Nieodebrane *świadectwa uczestnictwa w katechizacji* pozostawiono także w *Dziennikach katechizacji parafialnej* klas IV, V, VI, VII i VIII obydwu sztumskich szkół podstawowych, w roku szkolnym 1986/87. Znajduje się ich tam 71, na 1208 uczniów, zapisanych na katechizację. Oznacza to, że świadectwa ukończenia religii nie odebrało wówczas 5,9% uczniów klas IV–VIII. Na zakończenie katechizacji w danym roku wystawiano wówczas jedną, ogólną ocenę. Na nieodebranych świadectwach znajduje się 29 ocen *bardzo dobry* i 42 *dobry*.

Na zakończenie roku katechetycznego wystawiano poszczególnym uczniom oceny, mające odzwierciedlić poziom zdobytej wiedzy, frekwencję i zachowanie na katechezach. Pewna część dzieci i młodzieży otrzymywała końcowe oceny z religii — niedostateczne. W czerwcu 1988 i 1990 roku udział uczniów z klas od IV do VIII, które nie ukończyły nauki religii z wynikiem pozytywnym, wyniósł od 6% do 20% wszystkich zapisanych na katechezę. Wszyscy uczniowie, którzy otrzymali oceny niedostateczne, opuścili ponad połowę lekcji religii w ciągu roku katechetycznego. Równocześnie na najwyższą ocenę — *bardzo dobry*, zapracowało od 33% do 63% dzieci z tych klas.

TABELA 10

**Świadectwa ukończenia religii w roku szkolnym 1986/87,
nieodebrane przez uczniów szkół podstawowych²⁶⁰**

Klasy	Liczba: świadectw nieodebranych / dzieci zapisanych na religię	% nieodebranych świadectw	Oceny na świadectwach — ilość
IV	20/297	6,7%	<i>Bardzo dobry</i> — 4 <i>Dobry</i> — 16
V	3/271	1,1%	<i>Bardzo dobry</i> — 1 <i>Dobry</i> — 2
VI	18/250	7,2%	<i>Bardzo dobry</i> — 6 <i>Dobry</i> — 5
VIII	16/183	8,7%	<i>Bardzo dobry</i> — 9 <i>Dobry</i> — 7

²⁵⁹ Tamże.

²⁶⁰ Tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, V*; tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, VI*; tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, VII*; tamże, *Dziennik katechizacji parafialnej 86/87, VIII*.

TABELA 11

Oceny końcowe z religii w klasach szkół podstawowych²⁶¹

Klasy	Średnia ocen z katechizacji i procentowy udział poszczególnych ocen					
	1987/88		1989/90		1994/95	
I					4,59	cel – 5 % bdb – 53 % db – 37 % dst – 5 %
II					4,86	cel – 5 %, bdb – 53 % db – 5 %, dst – 7 %
III					4,90	cel – 21 % bdb – 53 % db – 21 % dst – 5 %
IV	3,73	bdb – 33 %, db – 27 % dst – 20 % ndst – 20 %			4,59	cel – 17 % bdb – 29 % db – 27 % dst – 9 % mrn – 2 %
V	3,86	bdb – 40 % db – 23 % dst – 18 % ndst – 19 %			4,63	cel – 19 % bdb – 54 % db – 33 % dst – 12 % mrn – 2 %
VI	3,78	bdb – 36 % db – 26 % dst – 18 % ndst – 20 %	3,88	bdb – 47 % db – 13 % dst – 22 % ndst – 18 %		
VII	4,08	bdb – 45 % db – 29 % dst – 14 % ndst – 12 %	4,43	bdb – 63 % db – 23 % dst – 8 % ndst – 6 %	4,59	cel – 0 % bdb – 22 % db – 38 % dst – 22 % mrn – 18 %
VIII			4,09	bdb – 50 % db – 17 % dst – 24 % ndst – 9 %		

²⁶¹ Tamże, *Dziennik katechetyczny. IV–V, 87/88*; tamże, *Dziennik katechetyczny. V–VII, 87/88*; tamże, *Dziennik katechetyczny. VII, 87/88*; tamże, *Dziennik katechetyczny. [VI–VII], 89/90*; tamże, *Dziennik katechetyczny. VIIIa, 89/90*; tamże, *Dziennik. Parafia św. Anny w Sztumie. Szkoła Podstawowa nr 2. Elżbieta Orłowska 1994/95*; tamże, *Dziennik. Szkoła Podstawowa nr 1 w Sztumie. Jaskowska Alicja 1994/95*; tamże, *Dziennik. Parafia św. Anny w Sztumie. Szkoła Podstawowa nr 1. Barbara Wykrętowicz, rok szkolny 1994/95*; tamże, *Dziennik. Sztum. SP 1, rok szkolny 1994/95*.

Po powrocie religii do szkół w 1990 roku nauczyciele religii wykorzystują możliwość oceny uczniów w szerszej skali ocen. Wskazują na to wyniki nauczania z roku szkolnego 1994/95. Część dzieci z klas I–V — od 5% do 21% — otrzymała ocenę *celujący*. Z wynikiem *bardzo dobry* i *celujący* ukończyło wówczas katechezę od 46% do 74% uczniów z tych klas. Na ocenę *mierny* zapracowało w trakcie roku nauki 2% dzieci z klas IV i V oraz 18% z klas VII. Powrót religii do szkół wprowadził znacznie większe zdyscyplinowanie uczniów w odniesieniu do frekwencji na katechezę w ciągu roku szkolnego. W roku szkolnym 1994/95 tylko jedną osobę — ucznia klasy VII, niesklasyfikowano z religii z powodu opuszczenia ponad 50% katechez²⁶².

Wszystkie niezbędne dane, związane z prowadzeniem katechez uczniów, prowadzący nauczanie zapisywali w dziennikach lekcyjnych. O konieczności ich prowadzenia przypomniano księżom sztumskim w trakcie konferencji dekanalnej w 1967 roku: [...] *dzienniki lekcyjne w swoich parafiach muszą być i trzeba je kontrolować*²⁶³. Sztumscy katecheci wywiązali się z tego obowiązku, o czym świadczą zasoby archiwalne parafii św. Anny. Także bp J. Wojtkowski, wizytujący w 1979 roku parafię, zanotował o księżach: *Dzienniki lekcyjne prowadzą*²⁶⁴.

Wraz z powrotem religii do szkół w 1990 roku, katecheci zostali zobowiązani do wypełniania dziennika lekcyjnego w szkole. Zakres wpisów określono w *Instrukcji katechetycznej* z 1993 roku: [...] *temat katechez, nieobecność uczniów, oceny częściowe i semestralne oraz plan podziału materiału katechetycznego na jednostki lekcyjne*²⁶⁵. Wizytacja katechetyczna, przeprowadzona przez ks. dr. J. Wiśniewskiego w 1992 roku ujawniła, że dzienniki lekcyjne były prowadzone poprawnie w następujących szkołach w Sztumie: Liceum Medycznym, Liceum Ogólnokształcącym i Liceum Ekonomicznym, Szkole Podstawowej nr 2. W Zespole Szkół Zawodowych katecheta nie uzupełniał dziennika o nieobecności i tematy katechez. Równocześnie dyrekcja szkoły podważała uprawnienia nauczyciela religii do wpisywania ocen: *Dyrekcja twierdzi, że katecheta nie powinien wpisywać ocen do Dziennika klasowego (wbrew przepisom)*²⁶⁶.

Oprócz dziennika szkolnego, katecheci zostali zobowiązani do prowadzenia dodatkowego dziennika wewnętrznego — *Dziennik wewnętrzny katechety jest potrzebny dla duszpasterstwa*²⁶⁷. Powinien być on, po zakończeniu roku szkolnego, zdany proboszczowi parafii, na terenie której znajduje się szkoła i przechowywany do kontroli: *Dzienniki Wewnętrzne należy przechowywać w Archiwum Parafialnym i okazywać je Biskupowi Wizytującemu Parafię*²⁶⁸. W archiwum parafii św. Anny znajdują się cztery dzienniki wewnętrzne z roku szkolnego 1994/95, dotyczące

²⁶² Tamże, *Dziennik. Parafia św. Anny w Sztumie. Szkoła Podstawowa nr 1. Barbara Wykrętowicz, rok szkolny 1994/95*.

²⁶³ Tamże, *Konferencje dekanalne*, k. 10 — protokół z 19 października 1967 r.

²⁶⁴ Tamże, *Księga Wizytacji Kanonicznych*, k. 82 — protokół z 3–4 listopada 1979 r.

²⁶⁵ ADEg, Akta Kurii, *Akta prawne*, k. 15 — dekret Biskupa Elbląskiego L.dz. 143/93 z 25 marca 1993 r.

²⁶⁶ KDEg, WNK, *Protokoły wizytacji szkół — Protokół nr 3/92*.

²⁶⁷ ADEg, Akta Kurii, *Akta prawne*, k. 17 — materiały na konferencję księży dziekanów 5.12.1992 r.

²⁶⁸ *Zarządzenie dotyczące niektórych zagadnień katechetycznych*, w: Kurenda, nr 21/94, poz. 136, s. 143.

dzieci ze Szkół Podstawowych nr 1 i nr 2. Zawarto w nich następujące dane: nazwiska uczniów, tematy lekcji religii, nieobecności na katechezie, oceny częściowe i końcowe²⁶⁹.

Pośród wszystkich dzienników, znajdujących się w archiwum parafii św. Anny, tylko te z lat 1987/88 i 1989/90 oraz dzienniki wewnętrzne z roku szkolnego 1994/95 były prowadzone w sposób przejrzysty i czytelny, zawierają kompletne zapisy, włącznie z ocenami końcowymi z nauczania religii.

4. Nadzór nad nauczaniem religii

Wizytacje religii w sztumskiej parafii przeprowadzano w celu kontroli procesu katechizacji, w tym realizacji nauczania przez poszczególnych nauczycieli. Celem wizytacji, przeprowadzonej w 1978 roku przez ks. W. Więcka, było zarówno sprawdzenie przygotowania katechety do prowadzenia danej jednostki lekcyjnej, korzystania w czasie lekcji z Pisma Świętego, prowadzenia dziennika lekcyjnego, jak i kontrola przygotowania salki katechetycznej do prowadzenia lekcji²⁷⁰. W diecezji elbląskiej, po powrocie religii do szkół po 1990 roku, obowiązki wizytatorów zostały rozszerzone: [...] oprócz obowiązku wizytowania szkół i hospitowania nauczycieli religii — pośredniczą w załatwianiu wszelkich spraw związanych z funkcjonowaniem religii w szkole na terenie wyznaczonych okręgów im podległych²⁷¹. Od 1994 roku wizytatorzy nauczania religii mają także [...] obowiązek organizowania spotkań formacyjnych z Katechetami powierzonych sobie Dekanatów, raz na kwartał, czyli co najmniej 3–4 razy w roku²⁷². Każdy wizytator został także mianowany [...] kurialnym egzaminatorem młodzieży mającej przyjąć Sakrament Bierzmowania — na terenie powierzonych Jego pieczy Dekanatów²⁷³. Instrukcja katechetyczna, opracowana przez ks. dr. J. Wiśniewskiego i wprowadzona w 1993 roku w życie dekretem biskupa elbląskiego, określała osoby uprawnione do nadzoru nad katechezą: 11. Do wizytowania religii jest upoważniony Ksiądz Dyrektor Wydziału Katechetycznego oraz mianowani Księża Wizytatorzy. Dyrekcja szkoły prowadzi nadzór pedagogiczny w zakresie ogólnej metodyki nauczania i zgodności z programem. Hospitacje i wizytacje powinny być zapowiedziane. Natomiast Księża Proboszczów zobowiązuję do hospitowania katechetów zatrudnionych na terenie parafii [...]²⁷⁴. Wizytacja, przeprowadzona w dekanacie sztums-

²⁶⁹ APA, *Dziennik. Parafia św. Anny w Sztumie. Szkoła Podstawowa nr 2. Elżbieta Orłowska 1994/95*; tamże, *Dziennik. Szkoła Podstawowa nr 1 w Sztumie. Jaszowska Alicja 1994/95*; tamże, *Dziennik. Parafia św. Anny w Sztumie. Szkoła Podstawowa nr 1. Barbara Wykrętowicz, rok szkolny 1994/95*; tamże, *Dziennik. Sztum. SP 1, rok szkolny 1994/95*.

²⁷⁰ AAWO-N, Sztum, k. 73 — *Sprawozdanie z wizytacji katechetycznej przeprowadzonej w parafii Sztum dnia 10.IV.1978 r.*

²⁷¹ ADEg, Akta Kurii, Akta prawne, k. 43 — pismo Wydziału Katechetycznego Nr 761/93-I/2 WK z 23 sierpnia 1993 r.

²⁷² Zarządzenie dotyczące niektórych zagadnień katechetycznych, w: Kurenda, nr 21/94, poz. 136, s. 142–143.

²⁷³ Tamże. Zarządzenie to, w odniesieniu do wzmiankowanych zagadnień, nigdy nie weszło w życie na terenie dekanatu sztumskiego.

²⁷⁴ ADEg, Akta Kurii, Akta prawne, k. 15–15v — dekret Biskupa Elbląskiego L.dz. 143/93 z 25 marca 1993 r.

kim przez Dyrektora Wydziału Katechetycznego Kurii Biskupiej Diecezji Elbląskiej, ks. dr. J. Wiśniewskiego w 1992 roku, obejmowała następujące zagadnienia: frekwencja uczniów, skierowania do katechizacji nauczycieli religii, realizacja dwóch godzin katechezy tygodniowo, modlitwa przed i po zajęciach, krzyże w salach, prowadzenie dziennika, gazetka ścienna, udział katechetów w radach pedagogicznych, hospitacje i konspekty²⁷⁵. Wizytatorzy katechetyczni powoływani byli spośród księży, pracujących w diecezji. Mianując wizytatorów, biskup elbląski przydzielał im obszary poszczególnych dekanatów, w których mieli sprawować swą funkcję. W lipcu 1992 roku wizytatorem religii w dekanatach Sztum, Malbork I i Malbork-Kałdowo mianowany został ks. kan. I. Glegociński²⁷⁶, proboszcz parafii św. Mateusza Apostoła w Nowym Stawie²⁷⁷. Wizytatorami nauczania religii w dekanacie sztumskim byli także: ks. kan. L. Wasilewski — rok szkolny 1993/94²⁷⁸, ks. mgr J. Pawelczyk — rok szkolny 1995/96²⁷⁹, 1996/97²⁸⁰, 1997/98²⁸¹, ks. Tomasz Baliński — rok szkolny 1998/99²⁸², 1999/2000²⁸³. Ks. L. Wasilewski był w czasie pełnienia funkcji wizytatora katechetycznego proboszczem parafii Miłosierdzia Bożego w Kwidzynie²⁸⁴, ks. J. Pawelczyk — proboszczem parafii bł. Michała Kozali w Ryjewie²⁸⁵, zaś ks. T. Baliński — proboszczem parafii św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika w Sztumie²⁸⁶.

IV. ZAKOŃCZENIE

W okresie, kiedy religia znajdowała się poza szkołą, księża sztumscy wykorzystywali do nauczania posiadane przez parafię św. Anny nieruchomości oraz mieszkania prywatne osób życzliwych Kościołowi. Utrzymywanie sieci punktów katechetycznych rodziło szereg problemów, w tym natury ekonomicznej. Trzeba przyznać, iż sztumscy duchowni sprościli tym zadaniom, gdyż z powodów

²⁷⁵ KDEg, WNK, *Protokoły wizytacji szkół — Protokół nr 3/92* — oprócz szkół na terenie miasta Sztum, ks. dr. J. Wiśniewski przeprowadził wówczas wizytację katechetyczną następujących szkół i przedszkoli dekanatu sztumskiego: Szkoły Podstawowe w Gościszewie, Ryjewie, Straszewie, Postolinie i Czerninie, Przedszkole w Ryjewie.

²⁷⁶ ADEg, Akta Kurii, *Dziennik Korespondencyjny. Tom I*, poz. 25/92 z 15.07.1992 r.

²⁷⁷ *Spis 2000*, s. 283.

²⁷⁸ ADEg, Akta Kurii, *Akta prawne*, k. 31 — dekret biskupa elbląskiego L.dz. 590/93 z 25 sierpnia 1993 r. — ks. L. Wasilewski był dodatkowo wizytatorem w dekanacie Malbork-Kałdowo.

²⁷⁹ *Informacja Wydziału Nauki Katolickiej*, w: Kurenda, nr 16/95, poz. 101, s. 81–82 — wizytatorzy katechetyczni na rok szkolny 1995/96.

²⁸⁰ *Dekret biskupa elbląskiego* [L.dz. 388/96 z 10 września 1996 r.], w: Kurenda, nr 20/96, poz. 107, s. 113.

²⁸¹ *Dekrety dla wizytatorów nauczania religii*, w: Kurenda, nr 27/97, poz. 110, s. 118 — dekret biskupa elbląskiego L.dz. 357/97 z 1 października 1997 r.

²⁸² *Dekret biskupa elbląskiego* [L.dz. 48/BE/1998 z 2 października 1998 r.], w: Kurenda, nr 24/98, poz. 98, s. 94.

²⁸³ *Dekret biskupa elbląskiego* [L.dz. 188/BE/1999 z 30 września 1999 r.], w: Kurenda, nr 32/99, poz. 109, s. 139.

²⁸⁴ *Spis 2000*, s. 311.

²⁸⁵ *Tamże*, s. 301.

²⁸⁶ *Tamże*, s. 274.

trudności lokalowych nie zaprzestano nigdy nauczania religii. W przypadku zamknięcia punktu, dzieci były obejmowane katechizacją w innym miejscu. Powrót religii do szkół w 1990 roku zdjął z księży sztumskich obowiązek organizowania i utrzymywania punktów katechetycznych, choć równocześnie przyniósł wiele nowych problemów.

Przez znaczny okres czasu do 1990 roku, księża sztumscy uczyli samodzielnie, bez wsparcia katechetów świeckich. Pomimo konieczności pogodzenia katechizacji z innymi obowiązkami duszpasterskimi, nauczanie religii odbywało się w zasadzie równoległe z zajęciami w szkole. Pewne perturbacje następowały w okresie wizyty duszpasterskiej — kolędy, kiedy to przesuвано nauczanie na godziny przedpołudniowe. Po 1990 roku umieszczono katechezę w siatce zajęć szkolnych, co przyniosło konieczność zatrudnienia większej liczby świeckich nauczycieli religii. Księża sztumscy musieli w krótkim czasie dobrać współpracowników, posiadających odpowiednie wykształcenie, lub studiujących teologię oraz spełniających wysokie wymagania moralno-etyczne, stawiane katechetom. Nauczyciele religii mogli oczekiwać pomocy w rozwiązywaniu wielu problemów związanych z katechizacją od powoływanych corocznie wizytatorów nauczania religii.

Powrót religii do szkół w 1990 roku przyniósł prawie 100% uczestnictwo dzieci i młodzieży w katechezie, zarówno w szkołach podstawowych, średnich, jak i w przedszkolach. Wcześniej, gdy uczniowie uczęszczali na lekcje religii do punktów katechetycznych, frekwencja była znacznie niższa — w 1979 roku na religię uczęszczało 40% młodzieży i 80% dzieci ze sztumskich szkół. Niepokojącym zjawiskiem było nieodbieranie przez część uczniów świadectw katechizacji, także przez tych, których wiedza religijna i formacja duchowa była oceniana przez prowadzących religię na *bardzo dobrze* i *dobrze*. Z odebrania świadectwa rezygnowało przeciętnie około 4% uczniów. Znaczne zróżnicowanie ocen uczniów występowało zarówno przed, jak i po 1990 roku. Tylko część uczniów otrzymywała najwyższe stopnie. Przed powrotem religii do szkół do 20% dzieci i młodzieży otrzymywało oceny niedostateczne na zakończenie roku katechetycznego. Osoby te równocześnie miały ponad połowę nieobecności na lekcjach religii w ciągu całego roku. Znaczne zmiany, w kierunku większego zdyscyplinowania uczniów przyniósł dopiero powrót religii do szkół — w 1994 roku tylko jedna osoba była niesklasyfikowana z powodu ponad połowy opuszczonych zajęć.

RELIGIONSUNTERRICHT IN DEN PFARRGEMEINDEN VON SZTUM ZWISCHEN 1945–2000

ZUSAMMENFASSUNG

Titel und Wesen des Beitrags erfordern keine umfangreichen Erläuterungen und keinen Kommentar. Der Inhalt des Artikels wird komplex und umfassend behandelt. Vor allem ist davon die Organisation des Religionsunterrichts, also die Einteilung in Pfarrgemeinden sowie der Religionslehrer und Schüler, betroffen.

Wichtig ist die Tatsache der Hervorhebung solcher Beiträge. Es sind inzwischen mehr als 10 Jahre vergangen, seitdem der Religionsunterricht wieder in den Schulen erteilt wird. Das Phänomen des Religionsunterrichts an der Kirche zurzeit der Verbannung aus der Schule scheint also einer Analyse wert zu sein. Sie erlaubt, die Effizienz dieser Unterrichtsform aufzuzeigen, und erinnert ständig an den einmaligen Religionsunterricht an der Kirche.

Erwähnenswert ist die Tatsache, dass dieser Beitrag eine weitere Bearbeitung unter der Federführung von Prof. Dr. habil. Jan Wiśniewski ist, die das religiöse Leben im Ermland und Masuren der Nachkriegszeit behandelt.